

Názory učitelek mateřských škol na participaci rodičů v preprimárním vzdělávání

Kateřina Svobodová

Bakalářská práce
2013/2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina Svobodová**
Osobní číslo: **H11037**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Názory učitelek mateřských škol na participaci rodičů v preprimárním vzdělávání**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury týkající se současné rodiny, rodičů a jejich pozice a možností při spolupráci mateřské školy a rodiny.

Vymezení terminologie a teoretických východisek s důrazem na aspekty participace rodičů v preprimárním vzdělávání.

Příprava metodiky empirické části, stanovení výzkumných cílů a výzkumného problému.

Realizace kvantitativně orientovaného výzkumu metodou dotazníku administrovaného učitelkám mateřských škol ze Zlínského kraje.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, jejich interpretace a formulace závěrů výzkumu.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- HORKÁ, Hana a Zora SYSLOVÁ. Studie k předškolní pedagogice. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5467-7.
CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1568-1.
RABUŠICOVÁ, Milada a kol. Škola a (versus) rodina. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN 80-210-3598-6.
ŠTECH, Stanislav a Ida VIKTOROVÁ. Vztahy rodiny a školy – hledání dialogu. In: KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA (eds.). Předškolní a primární pedagogika. Praha: Portál, 2001, s. 57 – 93. ISBN 978-80-7367-828-9.

Vedoucí bakalářské práce: **PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.**

Ústav školní pedagogiky

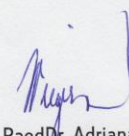
Datum zadání bakalářské práce: **23. ledna 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **2. května 2014**

Ve Zlíně dne 23. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....30.4.....

.....
Prof. Ing. J. J. J.

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může se zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdaním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, uděje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). Odpírá-li autor tabového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 siltává nedotčeno.

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenc, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíží k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tématem této bakalářské práce jsou názory učitelek mateřských škol na participaci rodičů v preprimárním vzdělávání. Práce je teoreticko-empirického charakteru.

V teoretické části byla rozpracována témata zabývající se učitelkou mateřské školy, která je nezbytným činitelem výchovně-vzdělávacího procesu a jejíž názory jsou pro tuto práci stěžejní. Dále byla vymezena důležitost vztahů mezi rodiči a učitelkami a byl zde vysvětlen pojem participace s uvedením možností zapojení se rodičů do chodu mateřské školy.

Ve výzkumné části prostřednictvím dotazníku učitelky sdělovaly své názory a postřehy, které se týkají této problematiky. Zjištěná data byla sumarizována, následně vyhodnocena a interpretována. Z odpovědí učitelek jasně vyplynula důležitost participace rodičů v předškolním vzdělávání.

Klíčová slova: Učitelka mateřské školy, rodič, mateřská škola, participace, vztahy mezi učitelkou a rodičem.

ABSTRACT

The topic of this bachelor's thesis is the opinion of the nursery school teachers to parents' participation in pre-primary education. The thesis is theoretical and empiric character.

In the theoretical part are elaborated topics concerning nursery school teachers which are an essential factor in the educational process and whose opinions are crucial for this work. The important developing of the relationships between teachers of the nursery school and parents were defined in the thesis, further the thesis also contains the definition of the concept of parents' participation and its possible forms.

In the research part through the survey teachers have communicated their views and observations concerning this domain. The data discovered by the survey were summarized and finally evaluated and interpreted. The answers of teachers has clearly shown the importance of parents' participation in pre-primary education.

Keywords: Nursery school teacher, parent, nursery school, participation, relationships between teacher and parent.

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce doc. PaedDr. Janě Majerčíkové, PhD. za její odborné vedení a cenné rady, které mi poskytovala v průběhu psaní této práce. Také chci poděkovat učitelkám mateřských škol, které byly ochotny vyplnit mi dotazníky pro účely výzkumu a našly si pro mě pár chvil ze svého drahocenného času a samozřejmě i svým kolegům v práci za jejich trpělivost. Především ale děkuji své rodině a svému příteli, kteří mi po celou dobu studia a při tvorbě bakalářské práce vycházeli vstříc a ve všem mě podporovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a elektronická verze nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně dne 30. 4. 2014

Kateřina Svobodová

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 UČITELKA MATEŘSKÉ ŠKOLY	10
1.1 OSOBNOST UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY	10
1.2 KVALIFIKACE UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY	11
1.3 KOMPETENCE UČITELKY MATEŘSKÉ ŠKOLY	12
1.4 UČITELKA V KOMUNIKACI S RODIČEM	13
2 VZTAHY MEZI RODIČEM A UČITELKOU MATEŘSKÉ ŠKOLY	15
2.1 VÝVOJ VZTAHŮ MEZI RODIČEM A UČITELKOU MŠ.....	15
2.2 ARGUMENTY PRO ROZVOJ VZTAHŮ ŠKOLY A RODIČŮ	16
2.3 ROLE RODIČŮ VE VZTAHU KE ŠKOLE	17
2.3.1 Rodiče jako klienti - zákazníci	17
2.3.2 Rodiče jako partneři	17
2.3.3 Rodiče jako občané	19
2.3.4 Rodiče jako problém	19
3 PARTICIPACE RODIČŮ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	21
3.1 PARTICIPACE RODIČŮ A JEJÍ LEGISLATIVNÍ VYMEZENÍ.....	21
3.2 MOŽNOSTI PARTICIPACE RODIČŮ V MŠ	22
3.3 MOŽNÁ RIZIKA PARTICIPACE RODIČŮ V MŠ	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
4 CÍLE, METODY VÝZKUMU A SBĚR DAT	31
4.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	31
4.2 METODY VÝZKUMU.....	31
4.3 SBĚR DAT	32
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	33
5.1 INTERPRETACE ZÍSKANÝCH DAT.....	33
5.2 ODPOVĚDI NA VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
5.3 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	45
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	49
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	51
SEZNAM GRAFŮ	52
SEZNAM TABULEK	53
SEZNAM PŘÍLOH	54

ÚVOD

Participace rodičů je důležitou součástí výchovně-vzdělávacího procesu, bez ohledu na to, o jaký typ školy se jedná. Tedy i v mateřské škole je přínosné, pokud se rodiče aktivně zapojují do činností a chodu školy a komunikují s učitelkou o možnostech podílení se na zkvalitňování výuky. Zajisté je participace rodičů ve školách přínosem i pro samotné dítě, které vidí pozitivní vzor ve svých rodičích, a pokud rodič pomůže v nějaké situaci školy, tak na něj může být náležitě hrdé.

Nezbytným činitelem tohoto procesu je kromě rodiče také učitelka mateřské školy, které je věnována celá první kapitola. Učitelka je důležitým spojovacím článkem mezi školou a rodičem. Mnohdy musí rodiče žádat o pomoc při drobných úpravách, o materiální či finanční dary a především s ním komunikovat. Zajisté se tedy nejedná o lehkou úlohu, na kterou není příliš při svém studiu připravována. Práce se tedy v první kapitole zabývá nejen osobností učitelky, ale také vymezením její kvalifikace a především důležitostí komunikovat s rodiči.

Ve druhé kapitole se práce zabývá vztahy mezi rodiči a učitelkami, které se od poloviny dvacátého století značně rozvíjí. Je zde zmíněn i program na podporu vztahů mezi rodinou a školou od Birte Ravnové. Důležité pro rozvoj vztahů mezi rodiči a učiteli je také to, jak rodiče ke škole přistupují a jak je vidí samotné učitelky. V takové situaci hovoříme o rodičovských rolích ve vztahu ke škole - rodiče zde vystupují jako zákazníci, občané, partneři či jako problém z pohledu školy. Tyto rodičovské role uvádí ve svých publikacích např. Pol, Rabušicová či Šedřová. Pro téma práce je ovšem stěžejní role partnerská, která je v práci rozpracována podrobněji. Jsou zde uvedeny i typy argumentů pro rozvoj vztahů mezi školou a rodinou.

Poslední kapitola teoretické části je věnována samotné participaci, vymezení pojmu, jejímu legislativnímu ukotvení ve Školském zákoně či v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání. Jsou zde uvedeny také možnosti, jak by mohli rodiče na výchovně-vzdělávacím procesu participovat a možná rizika, která efektivnost participace snižují (jak ze strany učitelky, tak ze strany rodiče).

A protože je cílem bakalářské práce zjišťovat názory učitelek mateřských škol Zlínského kraje, jsou v praktické části uvedeny odpovědi na výzkumné otázky a interpretovány výsledky z dotazníkového šetření. Zmíněno je zde také možné doporučení na zlepšení současného stavu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 UČITELKA MATEŘSKÉ ŠKOLY

Protože cílem bakalářské práce je zjistit názory učitelek mateřských škol na participaci rodičů, považujeme za důležité upřesnit, jak by měla práce učitelky v mateřské škole vypadat, jaké vzdělání by měla mít a jakými kompetencemi by měla disponovat. Nejen při práci s dětmi, ale také při práci a komunikaci s rodiči. Vše objasníme v následující kapitole.

Předem bychom chtěli upozornit, že se v textu nebude objevovat pojem učitel, ale budeme tento pojem záměrně uvádět v ženském rodě, protože učitelky jsou v mateřských školách dominující a muži se na těchto pracovních pozicích v České republice téměř nevyskytují.

1.1 Osobnost učitelky mateřské školy

Učitelka plní významnou společenskou funkci, přispívá k rozvoji dětí, mládeže, ale i dospělých. Učitelky v mateřských školách se zaměřují právě na celostní rozvoj každého dítěte. (Šikulová a kol., 2007)

V pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 326) je **učitel** definován jako „jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesně kvalifikovaný pedagogický pracovník vykonávající učitelské povolání, který spoluvytváří edukační prostředí, klima třídy, organizuje a koordinuje činnosti žáků, řídí a hodnotí proces učení a jeho výsledky. Významné jsou jeho sociální role v interakci se žáky, v učitelském týmu, ve spolupráci s rodiči a veřejností.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 326)

Učitelka v mateřské škole je hned po rodičích dalším činitelem, který se snaží o výchovu a rozvoj dítěte a o utváření jeho hodnot. Je zde především proto, aby se děti cítily dobře a měly dostatek podnětů k činnostem, aby dostaly možnost vytvářet a rozvíjet kamarádské vztahy, aby byla posilována důvěra v jejich vlastní schopnosti.

Od učitelky se očekává, že bude rozumět vývojovým zvláštěnostem dětí, bude vstřícná a empatická, trpělivá, pozitivní, komunikativní a tvořivá. Měla by umět reagovat na potřeby a rozvoj dětí, dokázat vybrat a připravit podnětné vzdělávací aktivity, zvolit vhodné metody a začleňovat jednotlivé oblasti vzdělávání do souvislostí tak, aby byly pro děti přínosem a byl podpořen jejich zájem o učení. (Průcha a Kořátková, 2013)

Jistě by také učitelka měla být pozitivním vzorem a přirozenou oporou pro dítě, respektovat jeho individualitu, a to vše nejen kvůli jeho harmonickému rozvoji, ale také proto, že si dítě svou první učitelku bude pamatovat po celý život.

1.2 Kvalifikace učitelky mateřské školy

Zákon č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně jednotlivých zákonů vymezuje postavení pedagogických pracovníků a požadavky na jejich odbornou kvalifikaci.

Za pedagogického pracovníka jsou zde považováni kromě učitelů také vychovatelé, speciální pedagogové, psychologové, pedagogové volného času a jiní. Učitelé jsou tedy součástí širší profesní skupiny nazývané pedagogičtí pracovníci. Proto bychom neměli termíny učitel a pedagogický pracovník zaměňovat a používat jako synonyma.

V § 6 je vymezována přímo odborná kvalifikace učitele mateřské školy, kterou může získat v současné době trojím způsobem:

- a) v bakalářském studiu, tedy na úrovni terciárního vzdělávání v oboru zaměřeném na předškolní pedagogiku (mezinárodní klasifikace vzdělávání úroveň ISCED 5B). Na některých fakultách též v magisterském oboru (ISCED 5A);
- b) v nástavbovém studiu na vyšších odborných školách (ISCED 4);
- c) na středních pedagogických školách v oboru zaměřeném na přípravu učitelů předškolního vzdělávání a zakončeným maturitní zkouškou (ISCED 3A).

(Sbírka zákonů č. 563/2004 Sb., s. 10337; Horká a Syslová, 2011, s. 82)

I přes to, že vysokoškolské vzdělání není zatím podmínkou kvalifikace učitelky mateřské školy, jeví se jako velmi žádoucí pro úspěšné zvládnutí požadavků a zefektivnění její práce. Zatím však neznáme odpověď na otázky, zda je v současné době dostačující středoškolské vzdělání, a zda jsou rozdíly v kvalitě práce středoškolsky či vysokoškolsky vzdělaných učitelek mateřských škol.

Jaké povinnosti má učitel mateřské školy stanovuje i **Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání**. Učitelka v mateřské škole odpovídá za školní (třídní) vzdělávací program, který by měl být zpracován v souladu s požadavky RVP PV. Pedagogické činnosti by měly být cílevědomé a plánové, měly by vést k tomu, aby se děti cítily dobře a byl podněcován jejich harmonický rozvoj a docházelo k posilování jejich sebevědomí.

Mimo jiné by měl předškolní pedagog provádět poradenské činnosti pro rodiče a reagovat na jejich názory, přání a potřeby. (RVP PV, 2004, s. 44-45)

1.3 Kompetence učitelky mateřské školy

Podle Vetešky (2008, s. 49) můžeme charakterizovat pojem kompetence jako „soubor znalostí, dovedností, zkušeností, metod, ale také například postojů, které jednotlivec využívá k úspěšnému řešení nejrůznějších úkolů a životních situací, jež mu umožňují osobní rozvoj i naplnění jeho životních aspirací.“

Rozvoj kompetencí nelze vnímat jako úkol pro určité období, ale jako celoživotní proces. Cílem by mělo být, aby se všichni občané stali fungujícími členy dané profese. Nejen tedy u dětí, ale i u učitele hovoříme o potřebě rozvíjet specifické, neboli **profesní kompetence**, jako komplexní způsobilosti k úspěšnému vykonávání profese, které jak už jsme uvedli výše, zahrnují nejen znalosti, dovednosti a postoje, ale také hodnoty a osobní charakteristiky každého jednotlivce. (Horká a Syslová, 2011; Šmelová a Nelešovská, 2009)

Pokud se tedy chce učitelka v mateřské škole uplatnit, měla by je u sebe hledat a rozvíjet. V současné době se můžeme setkat s různými přístupy autorů k vymezení kompetencí učitele. Švec (2005, s. 25) uvádí, že pedagogické kompetence by měly být vymezeny tak, aby zahrnovaly oblasti rozvoje osobnosti, než aby vymezovaly oblasti očekávaného chování. Jeho model vymezuje **tři skupiny kompetencí**:

1. kompetence k vyučování a výchově → pedagogická, diagnostická, komunikační;
2. kompetence osobnostní, která podmiňuje úspěšné pedagogické působení → odpovědnost za rozhodnutí i za důsledky jeho realizace, tvořivost, flexibilita, empatie);
3. kompetence rozvíjející → adaptivní, informační, výzkumná, sebereflexivní a autoregulační. (Syslová, 2013; Švec, 2005)

V této práci má pro nás největší význam komunikativní kompetence učitelky mateřské školy, a to především při spolupráci s rodiči. Učitelka tedy ovládá prostředky pedagogické komunikace s rodiči a orientuje se v problematice rodinné výchovy. V následující podkapitole tuto kompetenci učitelky, a to, jak by měla komunikovat s rodiči, rozebereme podrobněji.

1.4 Učitelka v komunikaci s rodičem

Mezi jednu z profesních kompetencí učitelky patří také dovednost uplatnit efektivní způsoby komunikace a spolupráce s rodiči. Ještě ve škole je učitelka připravována na komunikaci a práci s dětmi, ale jak pracovat s rodiči jí nikdo neučí, mnohdy nemá možnost s rodiči komunikovat ani během své praxe při studiu (což můžeme z vlastních poznatků a dosavadních zkušeností jen potvrdit). Komunikace a jejich vzájemná spolupráce tedy začíná až na samotném počátku pedagogické kariéry učitelky.

Učitelka má zajišťovat především potřeby dítěte, ale pokud jej má rozvíjet, musí také kooperovat s rodiči. To znamená, že je vhodné, pokud učitelka přijme rodiče jako partnera a odborníka, respektuje ho a radí se s ním a naslouchá jeho názorům proto, aby společně našli optimální cestu pro vzdělání dítěte. Jaká by byla tedy ideální forma komunikace a spolupráce s rodiči, aby se zapojovali do činností školy s chutí?

Průcha s Kotátkovou (2013) uvádí několik možností, jak by měla jednat učitelka s rodiči.

Učitelka by měla:

podporovat vznik dobrých vztahů s oboustrannou důvěrou (mezi MŠ a rodiči);

- umožnit rodičům přístup za jejich dítětem do třídy a společně s ním shlédnout výsledky jeho aktivit;
- seznamovat rodiče se školním vzdělávacím programem, umožnit jim účastnit se jeho vzniku (nebo jeho inovací), prostřednictvím nápadů, připomínek i hodnocení;
- umožnit rodičům sledovat třídní vzdělávací program s nabídkou jejich možné spolupráce nebo pomoci;
- umožnit rodičům komunikovat se školou podle jejich potřeb a vést s nimi průběžný dialog o tom, jak jejich dítě prospívá. (Průcha, Kotátková, 2013)

Mimo jiné by z komunikace mezi učitelkou a rodičem mělo být patrné, že učitelka má k dítěti pozitivní vztah. Měla by rodiče informovat o tom, co jejich dítě dělá dobře, co ho těší a baví. Tyto pozitivní informace utužují citové pouto mezi rodičem a dítětem a radost z úspěchu dítěte spojuje rodiče s učitelkou. Samozřejmě musí učitelka rodiči předávat někdy i informace, které nejsou tak pozitivní, nemělo by jich být ale najednou víc, než těch dobrých. (Svobodová a kol., 2010)

Spolupráce a komunikace rodiče s učitelkou a jejich účast na výchovně-vzdělávacím procesu je opravdu důležitá, touto problematikou se ovšem budeme podrobněji zabývat až v dalších kapitolách. Otázka tedy je, zda vůbec učitelky spolupracovat a komunikovat s rodiči chtějí, a zda stojí o spoluúčast rodiče na chodu školy. Učitelky mohou mít každá jiný postoj ke spolupráci s rodičem a každá si určitě najde spoustu důvodů, proč spolupracovat nebo nespolupracovat. Další kapitoly této práce se budou zabývat nejen zjištěním toho, co taková spoluúčast (participace) rodiče na předškolním vzdělávání obnáší, ale ve výzkumu se tato práce pokusí zjistit odpovědi na předchozí otázky.

2 VZTAHY MEZI RODIČEM A UČITELKOU MATEŘSKÉ ŠKOLY

Aby byla spoluúčast rodiče na výchovně-vzdělávacím procesu efektivní, měly by mezi pedagogem a rodičem panovat dobré vztahy a přátelská atmosféra. Rodič by jistě neměl mít pocit, že nedosahuje v odborných znalostech úrovně učitelky, která je odborníkem na svou profesi, naopak, rodič nejvíc rozumí svému dítěti. Mohou si tedy vzájemně předávat informace, a tím si pomoci k tomu, aby byl rozvoj dítěte co nejefektivnější. Vztahy mezi učiteli a rodiči se zabývá celá řada významných autorů.

2.1 Vývoj vztahů mezi rodičem a učitelkou MŠ

Jak uvádí Rabušicová (2004), byly vztahy mezi školou a rodinou dlouhou dobu omezeny pouze na jednosměrný přenos informací ze strany učitele k rodiči. K větším kontaktům docházelo jen tehdy, pokud bylo zapotřebí řešit problémy týkající se dítěte (výchovné, vzdělávací, zdravotní). Až v **70. letech** minulého století se tato situace začala měnit a rodiče se začali zajímat více o výsledky svých dětí, později se mohli zapojovat do učebních aktivit ve třídách. Vztahy s učiteli byly přátelštější a rodiče zastávali zodpovědnější roli.

V 90. letech došlo k legislativním změnám, jež rozšířily rodičovská práva a umožnily rodičům spolurozhodovat o školním dění. Je vyvíjen tlak ze strany státu na posílení vztahu a spolupráce rodičů a školy. Začíná se mluvit o partnerství mezi školou a rodinou. (Rabušicová, 2004).

V současnosti by si už asi těžko dokázali jak rodiče, tak učitelky představit, že by se jejich spolupráce měla omezit pouze na vyzvedávání dětí z MŠ a strohé informace o jejich výsledcích, pokrocích nebo problémech.

Na podporu vztahů existuje mnoho různých programů. Birte Ravnová (Ravn, 2003 In Rabušicová, 2004) vymezila čtyři základní modely vztahů mezi rodinami a školami, jež převládaly v průběhu 20. století:

- **kompensační model** - převládal v 60. a 70. letech minulého století. Představa, že rodiče nemají dostatečné možnosti a schopnosti být dobrými rodiči, aby dokázali podporovat rozvoj svého dítěte. Na pomoc tak musela přijít škola. Škola určovala postupy pro zlepšení výchovně-vzdělávacího procesu.
- **konsenzuální model** - 70. a 80. léta. Důraz na informování rodičů, převládala komunikace jednosměrná. Ale škola a rodina si začínají být rovny. Rozdíl mezi školním vzděláváním a domácí výchovou se smazával a hledal se způsob, jak tyto oblasti propojit.

- **participační model** - 80. a 90. léta. Rodič zde vystupuje jako „aktivní, autonomní občan, který je schopen podporovat své dítě ve vzdělávacích záležitostech“. Výchovná funkce rodiny se vytrácí v konkurenci s médii, vrstevníky, atd. Škola přebírá socializační a výchovnou funkci.
- **model sdílené odpovědnosti** - dle autorky se jedná o model současnosti. Participační přístup posunuje k ještě většímu podílu rodičů na rozhodování. Důraz na společnou odpovědnost rodičů a učitelů za výsledky konkrétních rozhodnutí. Na druhou stranu ale může kvůli narůstajícímu individualismu docházet k vyostření rozdílu mezi úkoly rodiny a školy.

(Ravn, 2003 In Rabušicová 2004; Majerčíková, 2013)

Během 20. století se tedy vztahy mezi rodiči a učiteli vyvíjely a škola začala být institucí, která se snaží rodinám s výchovou a vzděláváním dětí pomáhat. Rodiče mají mnohem větší přístup do škol a mají možnost se podílet na rozhodování o výchovně-vzdělávacím procesu svých dětí.

2.2 Argumenty pro rozvoj vztahů školy a rodičů

Nejpodstatnější je zapojování rodičů do vzdělávání dětí, především na úrovni předškolního a prvního stupně základní školy. Přestože jsou rodiče zodpovědní za výchovu svých dětí, škola by měla rodičům pomáhat tuto zodpovědnost plnit.

Pol a Rabušicová (1997, s. 11) rozdělili argumenty pro zapojitelnost rodičů ve věcech školních do tří skupin:

První skupina argumentů vychází z přesvědčení, že „rodiče nemohou adekvátně pečovat o dítě, pokud nemají příležitost porozumět, čím se jejich dítě ve škole zabývá a jak prospívá.“ Rodiče by měli mít přístup k důležitým informacím ohledně práce svých dětí, možnost diskutovat s učiteli o jejich pokroku. Škola by jim měla nabízet možnosti, díky nimž by mohli doplňovat práci učitelů a dalších pracovníků, porozumět procesům výchovy a lépe tak zvládnout svou roli ve výchově i vzdělávání.

Druhá skupina argumentů se zaměřuje na vliv rodičů na školní výsledky dětí. Autoři podle výzkumů řadí na nejvlivnější místo postoje rodičů ke škole (jejich iniciativa projevená při komunikaci s učiteli, čas věnovaný dítěti při přípravě do školy) a na nejméně důležité místo řadí stav školy (zkušenosti rodičů, organizace školních věcí a akcí). Uprostřed stojí socioekonomický status rodiny (vzdělání a zaměstnání rodičů, materiální vyba-

vení domácnosti). Čím více tedy rodiče stojí o spolupráci se školou, tím pozitivnější dopad může mít na rozvoj jejich dítěte.

Třetí skupina argumentů se opírá o výzkumy. Ty sdělují, že zapojení rodičů má kladný vliv na školní výsledky dětí. Podle autorů to platí především u dětí menšin, žáků škol v problematických městských čtvrtích, ale i jinde. (Pol a Rabušicová, 1997, s. 11)

Rodiče se většinou snaží mnohými způsoby pomoci svým dětem při učení, školy by proto měly s rodinami navazovat užší pracovní vztahy. Čím více tedy rodiče stojí o spolupráci se školou, tím pozitivnější dopad tato spolupráce má na rozvoj dítěte. Navíc zapojení rodičů má dobrý vliv na výsledky dětí a jejich postoje k učení a dochází také ke zkvalitnění vztahů mezi rodičem, dítětem a učitelem.

2.3 Role rodičů ve vztahu ke škole

Každý rodič je vnímán učitelkou podle toho, jak ke školským věcem přistupuje, jak s učitelkou komunikuje či spolupracuje.

Podle Šed'ové (2004) lze v literatuře popsat čtyři základní varianty rolí, v nichž mohou rodiče vystupovat a jež jsou jim ve škole vymezovány. Jedná se o roli klientskou, partnerskou, občanskou a roli rodiče jako problému. Pro tuto práci je stěžejní role partnerská, proto se na ni zaměříme z užšího hlediska. (Šed'ová, 2004 In Rabušicová a kol., 2004)

2.3.1 Rodiče jako klienti - zákazníci

Jedná se o pohled na rodiče ze dvou perspektiv. 1. učitel ve škole je odborník a ví nejlépe, jak dělat svou práci a jak pečovat o zákazníky. 2. rodič je odborník na výchovu vlastního dítěte/děti a proto ví nejlépe, co od školy požadovat. Klíčová je možnost svobodného výběru mateřské školy rodiči. Školy tak mezi sebou musí soupeřit a vytváří tlak na zlepšování školních výsledků a nadstandardní nabídku služeb. Rodiče v roli zákazníků se aktivně nepodílí na podobě školního vzdělávání. (Šed'ová In Rabušicová 2004, s. 33-34)

2.3.2 Rodiče jako partneři

Partnerství nabízí rovnoprávný vztah mezi školou a rodiči. Učitelé přijímají pohledy rodičů jako obohacení pro svou práci, rodiče totiž znají své dítě nejlépe, což je pro práci učitele velice hodnotné. Charakteristická je společná zodpovědnost školy a rodiny. (Šed'ová In Rabušicová, 2004, s. 35-36)

Partnerství se může pohybovat od jednoduchých forem spolupráce mezi rodinou a školou až po společné plánování, vyučování a hodnocení. Mezi těmito stranami však mohou existovat rozdíly v postojích a očekáváních. S iniciativou však musí přicházet častěji školy.

Typologie Epsteinové nabízí šest kategorií zapojení rodičů do výchovy dětí a participování rodičů na společné snaze obou institucí co nejefektivněji naplnit cíle školy. Přes angažovanost rodičů se podle autorky škola snaží dosáhnout partnerského vztahu. Podle tohoto modelu se „žáci naučí víc, když rodiče, učitelé a další členové komunity plní společné cíle a úlohy při učení se žáků a pracují společně, ne izolovaně“. (Epstein, Van Hoorhis, 2010 In Majerčíková, 2012, s. 38)

Podle Majerčíkové (2012, s. 38) je u nás tento model známý přes strukturu 1. rodičovství, 2. komunikace, 3. dobrovolnictví, 4. učení se doma, 5. rozhodování, 6. spolupráce s komunitou. Následující kroky jsou takto charakterizované:

1. Povinnost rodiče podporovat dítě v přípravě do školy - jde o plnění základních povinností rodiny, týkají se především zajištění zdraví a bezpečí svých dětí. Vytvoření bezpečného a podporujícího zázemí, škola má pomáhat rodičům tuto povinnost plnit.
2. Komunikace mezi rodinou a školou - povinnost školy informovat rodiče o práci dítěte ve škole a jeho pokroku. Důležitá je zde oboustranná komunikace.
3. Zapojení rodičů do života školy - rodiče se účastní sportovních setkání, výletů, sociálních aktivit, vystoupení, atd. Škola je může rovněž vyzvat k organizování těchto akcí. Jedná se o aktivní účast rodiče na předškolním vzdělávání.
4. Zapojení rodiny do domácí přípravy žáků - tato kategorie je spjata především se základní školou, jedná se o pomoc rodičů dětem při kontrole domácích úkolů a učení se doma. Škola by měla rodiče inspirovat a poskytovat jim informace o tom, jak se doma se svými dětmi připravovat na výuku. Mateřská škola může klást podněty pro rozvoj dítěte v domácím prostředí.
5. Participace rodičů na rozhodování, řízení a obhajování činnosti školy - možnost z řad rodičů volit zástupce do řídicích orgánů, vytváření rodičovských sdružení.
6. Spolupráce rodiny, školy a dalších organizací - snaha najít další organizace, které mohou podpořit aktivity školy za účelem posílení vzdělávacích programů, rodinné praxe a samotného vzdělávání žáka. (Majerčíková, 2012, s. 38-39; Rabušicová a kol., 2004, s. 35-36)

Jak uvádí Šed'ová (2004), je vznik partnerství na obou stranách provázen fázemi dlouhodobého budování vztahu, důležitá je otevřená komunikace, vzájemný respekt obou stran a také porozumění.

2.3.3 Rodiče jako občané

Jedná se o jeden z nejnovějších přístupů, který vznikl v průběhu 90. let. „Tento vztah je typickým mezi občany a institucemi, kdy rodiče uplatňují svá práva a odpovědnost jako občané vůči školám.“ Úvahy o rodičích ve vztahu ke škole vycházejí z myšlenky občanské participace na nejrůznějších úrovních. (Šed'ová In Rabušicová, 2004, s. 37)

Podstatné je, jak je v které zemi občanství chápáno a jaké podmínky jsou vytvořeny pro občanské aktivity. Občané chtějí a potřebují jen minimální vztahy s institucemi ve státním a veřejném sektoru. (Majerčíková, 2013)

Do občanského přístupu se promítají všechny z již zmíněných přístupů, a proto sebou nese mnoho silných stránek, ale také celou řadu úskalí. Rodiče jsou totiž občany stále, ať už jejich postavení ve vztahu ke škole nabývá role klientské či partnerské. Občanský princip je podle mnoha autorů také zatím nejméně rozpracovaným do podoby konkrétních podmínek vztahů spolupráce školy a rodiny.

2.3.4 Rodiče jako problém

Jedná se o tradiční pohled na rodiče ve vztahu ke škole, který je odvozen od reality. Jedná se např. o rodiče **nezávislé**, kteří se snaží udržovat se školami svých dětí minimální kontakt a školní výsledky dětí sledují jen z povzdálí. Hodnoty rodiny a školy se mohou často lišit, proto necítí potřebu vzájemné spolupráce, ale tolerují ji. Pro rodiče je důležité pouze blaho dítěte. Prosperitu dítěte se snaží zabezpečit i jinými zdroji vzdělávání (doučování, kroužky). (Šed'ová, 2004, s. 38; Majerčíková, 2013, s. 47)

Šed'ová (2004, s. 39) dále uvádí kromě rodičů nezávislých také rodiče **špatné**, kteří zpravidla „neprojevují zájem o výchovu a vzdělání svých dětí a nepodporují jejich učení“. Působí dojmem, že je škola nezajímá, neakceptují ji a ignorují ji. Jedná se např. o rodiny žijící na okraji společnosti (alkoholiky, sociálně slabší vrstvy), workoholiky, případně rodiny z jiných kultur. Neplní dobře ani své rodičovské povinnosti.

Poslední kategorií jsou rodiče **snaživí**, kteří komunikují a účastní se setkání se školou, s dětmi se připravují a školu podporují. Učitelé ale mohou mít pocit ohrožení ze strany těchto rodičů, protože po nich požadují zprávy o pokroku dítěte, poradenství ve výchově

a vzdělávání. Také je s nimi časově náročná komunikace. Tito rodiče často kritizují práci učitele a s vedením školy řeší každou maličkost. (Šed'ová 2004, s. 39)

3 PARTICIPACE RODIČŮ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Participace pochází z latinského *partem capere* a podle Slovníku cizích slov (1987, s. 511) znamená *účasť, podíl*. Odtud také slovo **participovat**, podílet se, či se něčeho účastnit. (Klimeš, 1987, s. 511)

V této práci budeme participaci chápat jako aktivní podílení se rodičů na výchovně-vzdělávacím procesu mateřské školy. Na začátku zjistíme, jak je participace ukotvena v legislativě a potom si jednotlivé možnosti rodičovské participace vymežíme.

3.1 Participace rodičů a její legislativní vymezení

V **RVP PV (2004)** patří **spoluúčasti** (participaci) rodičů významná část v kapitole o Podmínkách předškolního vzdělávání. Je zde popsáno, jak je důležitá otevřenost, důvěra, vstřícnost, porozumění a ochota spolupráce mezi rodiči a pedagogy. Spolupráce by měla probíhat na základě fungujícího partnerství mezi školou a rodiči. Aby mohla být tato spoluúčast plně vyhovující, měli by se pedagogové snažit porozumět a vyhovět potřebám rodin dětí navštěvujících MŠ.

„Rodiče mají možnost podílet se na dění v mateřské škole, účastnit se různých programů, dle svého zájmu zde vstupovat do her svých dětí. Jsou pravidelně a dostatečně informováni o všem, co se v mateřské škole děje. Projevili-li zájem, mohou se spolupodílet při plánování programu mateřské školy, při řešení vzniklých problémů a pod.“ (RVP PV, 2004, str. 33)

Důležitá je domluva mezi pedagogem a rodiči na společném postupu při výchově a vzdělávání dítěte a pravidelné informování rodičů o vývoji dítěte. Mateřská škola by měla nabízet poradenství a různé aktivity v otázkách výchovně-vzdělávacího procesu dětí předškolního věku a samozřejmě doplňuje rodinnou výchovu a pomáhá v péči o dítě. (RVP PV, 2004)

Vyhláška MŠMT č. 43/2006 Sb. o předškolním vzdělávání definuje spolupráci mateřské školy s rodinou: „Mateřská škola spolupracuje se zákonnými zástupci dětí a dalšími fyzickými a právními osobami s cílem vyvíjet aktivity a organizovat činnosti ve prospěch rozvoje dětí a prohloubení vzdělávacího a výchovného působení mateřské školy, rodiny a společnosti.“

3.2 Možnosti participace rodičů v MŠ

V českých podmínkách neexistuje odborná literatura, která by se zabývala konkrétními formami participace rodičů v mateřských školách. V RVP PV je spoluúčast rodiny v MŠ definována několika body, ale jaké by měly být konkrétní formy této spoluúčasti, zde není přesně vymezeno.

Mohli bychom říci, že základem participace je nejen komunikace mezi rodiči a učitelkou o dítěti, ale participace v předškolním vzdělávání je hlavně pojmem, kdy by se rodiče měli aktivně podílet různými formami na výchovně-vzdělávacím procesu. V této práci se tedy pokusíme vymezit jednotlivé formy či možnosti participace rodičů v předškolním vzdělávání, a na základě těchto kategorií bude realizována i velká část výzkumu.

Možnosti participace rodičů

Bull (1989) doporučuje při budování partnerských programů mezi školou a rodinou postupovat v jednotlivých krocích: 1. informování, 2. vysvětlování, 3. pozorování, 4. participace, 5. rozhodování. U participace uvádí, že by „rodiče měli dostat příležitost skutečně pomoci učitelce, ať už jako výpomoc při akcích mimo školu, při přípravě výukových materiálů nebo jako asistenti při výuce.“ (Bull, 1989 In Rabušicová a kol., 2004, s. 54)

Na základě pátého Bullova bodu, participace, se pokusíme vymezit její jednotlivé formy, tedy možnosti rodičovské spoluúčasti, které se mohou v mateřských školách vyskytovat.

• Rodič jako asistent při vyučování

Rodiče by měli vědět, že mají možnost zúčastnit se vyučování svého dítěte v mateřské škole. Mohou pomoci asistovat učitelce během dne, např. při řízené činnosti. Rodič tak pozná své dítě při práci s učitelkou, s kolektivem, z jiné stránky, než ho zná z domu. A také s dítětem stráví více času. (Čapek, 2013)

Rodiče mohou představit své povolání v době, kdy to tematicky souvisí s obsahem třídního vzdělávacího programu. Mohou přijít přímo do třídy v MŠ nebo učitelky po předchozí domluvě naplánují exkurzi do místa pracoviště rodiče.

Do třídy mohou chodit např. otcové policisté či hasiči, rodiče divadelníci, matky zdravotní sestry, apod. Mateřské školy mohou navštěvovat např. kadeřnictví, kde pracuje matka jednoho z dětí. Uskutečňují se i návštěvy na záchranné službě, kde pracuje rodič záchranář, který ukáže dětem vybavení v sanitce, práci na dispečinku a jiné různé možnosti.

Do MŠ také může začít chodit dítě jiné kultury, odlišného vzhledu. Je běžné, že učitelka dětem tuto kulturu přibližuje a děti se s ní seznámí a sblíží. Nemusí tak dojít k tomu, že by dítě kvůli nepochopení ostatních bylo ostrčené či šikanované. Ještě větší efekt bude mít, pokud do MŠ přijdou rodiče a ostatním dětem kulturu jejich rodiny přiblíží. Mohou přinést typické prvky kultury, např. oblečení, jídlo, a pod. Pokud umí rodič česky, je to pro děti zajímavé, ale pokud má s sebou třeba překladatele či známého, který umí náš rodný jazyk, je to pro děti ještě větším zpestřením, protože se přímo na příkladu dozví, že existují i jazyky, kterým ono není schopno rozumět.

Při této formě účasti rodiče na výchovně-vzdělávacím procesu rodič umožní dětem získat cennou zkušenost a reálnou představu o různých typech povolání, mít povědomí o odlišné kultuře ve světě.

- **Pomoc rodičů při realizaci výletů či jiných akcí**

Je prospěšné, pokud učitelky se svou třídou zrealizují **výlet** pro děti a rodiče. Rodiče se vzájemně seznámí, děti představí svým rodičům kamarády z mateřské školy, atd. Např. ve Zlíně se začínají rozvíjet sobotní výlety pro rodiče s třídou. Učitelky výlet naplánují, vyzvou rodiče, aby jim pomohli s přípravami a organizací nebo s nápady, kam by mohli jít. Pro děti jsou velmi zajímavé návštěvy všech míst, kam se nemohou běžně dostat. Oblíbené jsou třeba ekofarmy, zázemí pavilonů zoologických zahrad či depa dopravních podniků. Takový výlet bývá spojen s novými poznatky (jiná místa, příroda, zvířata), hraním her a součástí může být i táborák. Výlet by měl být plánován dostatečně dopředu, aby si rodiče mohli udělat čas a strávit hezký den nejen se svým dítětem, ale s velkým kolektivem třídy jeho kamarádů, rodičů a učitelek.

Další možnost podílení se rodičů může být při **přípravě besídek a vystoupení dětí**. Rodiče mohou vypomoci při výrobě kostýmů a pomůcek nebo při výrobě fotografického či video záznamu vystoupení, při jeho distribuci ostatním rodičům či uveřejnění na webových stránkách.

Rodiče také ve svém volném čase mohou pomoci učitelkám jako doprovod dětí na vystoupení, pomoci s převlékáním dětí do kostýmů, hlídáním věcí během vystoupení dětí, apod.

- **Rodič jako vedoucí kroužků a kurzů**

Rodiče mohou být odborníky ve své profesi (zdravotník, speciální pedagog, atd.), mohou tak pro učitelky uspořádat kurz, který by byl vhodný pro jejich sebevzdělání.

Rodiče bývají i vedoucími volnočasových aktivit a kroužků pro děti, mohou tedy pro děti nějaký z kroužků vést přímo v MŠ, pokud to ona sama neumožňuje (pohybový, hudební, umělecký).

Je důležité stanovit přímo s ředitelkou, zda by rodič chtěl vést kroužek zdarma, nebo bude jeho činnost honorovaná. Nejčastěji jsou kurzy zařazeny do dobrovolnického programu bez státní podpory, které nemusí být ošetřeny tolika dokumenty, ale měla by zde být sepsána smlouva o spolupráci a dořešena bezpečnost dětí. (Čapek, 2013)

V případě, že je práce vedoucího kroužku honorovaná, je nutno dořešit všechny právní aspekty tohoto vztahu, které se řídí obecnými předpisy (např. Živnostenský zákon č. 455/1991 Sb, Zákon o daních z příjmu č. 586/1992 Sb. apod.) a stanoviskem zřizovatele MŠ.

- **Rodič ve školní radě a v organizaci na podporu školy**

Na základních školách se jedná o důležitou součást zapojení rodičů do výchovně-vzdělávacího procesu. V zákoně č. 561/2004 Sb. - Školský zákon, je uvedeno: „Při základních, středních a vyšších odborných školách se zřizuje **školská rada**. Školská rada je orgán školy umožňující zákonným zástupcům nezletilých žáků, zletilým žákům a studentům, pedagogickým pracovníkům školy, zřizovateli a dalším osobám podílet se na správě školy. Pokud je součástí právnické osoby více těchto škol, je možné zřídit jednu školskou radu.“ (Zákon č.561/2004 Sb.)

Pro mateřské školy tuto povinnost nevymezuje, a proto pro ni není zřízení školské rady povinné. Zřizuje se většinou tehdy, když je spojena se základní školou, kde je školská rada povinná.

Svobodová (2010) toto jen potvrzuje a dodává, že není povinností mateřské školy radu školy zřídit, ale pokud se do řízení školy zapojí rodiče, tak by to mohlo být velmi prospěšné, protože rodiče mohou mít kontakty, které mohou pomoci řešit nejrůznější problémy spojené s fungováním školy a dalších záležitostí. (Svobodová a kol., 2010)

Rabušicová (2004) zmiňuje různé formy participace rodičů nejen ve školních radách, ale i v komisích, spolcích a sdruženích (kluby rodičů, sdružení přátel, atd.). Rodiče tak mohou přímo rozhodovat o dění ve škole, mají své poradní hlasy.

Činnost **školské rady** má za cíl:

- usnadňovat rodičům komunikaci se školou;
- pomáhat:
  - škole hledat sponzory;
  - škole přijímat důležitá rozhodnutí,
  - rodinám, které to potřebují,
  - s organizováním akcí pro veřejnost;
- vytvářet u rodičů pocit odpovědnosti ve vztahu ke škole;
- podporovat rodiny, aby si vzájemně pomáhaly.

(Rabušicová a kol, 2004)

Mateřské školy shledávají v rodičovském sdružení především instituci, která významně pomáhá škole najít sponzory.

Další z možností zapojení se rodiče do výchovně-vzdělávacího procesu, pokud MŠ nemá zřízenou radu školy ani rodičovské sdružení, je jejich **účast na poradách**. Zde se mohou například podílet na přípravě jídelníčku pro děti společně s vedoucí stravování a ředitelkou MŠ. Na poradách se také řeší investování peněz do mateřské školy, ať už se to týká nového vybavení, dárků pro děti na Vánoce či jiných investic. Rodiče zde mají právo na to sdělit svůj názor a využít této možnosti, pokud ji MŠ umožňuje, protože právě jejich dítě toto rozhodnutí bude ovlivňovat.

- **Spolupráce rodiče na tvorbě ŠVP PV a TVP PV**

Protože školní vzdělávací program vychází z rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, tvoří si jej každá mateřská škola sama. Většinou je pravidlem, že ho tvoří ředitelka MŠ a na jeho tvorbě se mohou podílet i učitelky. Rodiče mají právo do školního vzdělávacího programu nahlédnout (proto by měl být umístěn na dostupném místě či na webových stránkách školy) a mají také možnost podílet se na jeho tvorbě. Otázkou ovšem je, jaké procento rodičů této možnosti využije a jak vstřícně k rodičům, kteří projeví zájem, přistoupí samotná mateřská škola.

Naopak tvorba třídního vzdělávacího programu je v mateřské škole nepovinná, ani neexistuje předpis na to, jak jej tvořit. Většinou učitelky vychází ze ŠVP PV. Přesto se do jeho

tvorby určitou měrou mohou zapojit i rodiče. Na začátku každého TVP je charakteristika třídy a jednotlivých dětí, kterou učitelka získá právě od rodičů tím, že s nimi komunikuje. Plán tematického celku může sloužit ke společnému rozhovoru mezi učitelkou a rodiči a jeho případnou úpravou.

- **Rodič pomocník při úpravách školy**

Pomoc rodičů se může týkat také úprav interiéru či exteriéru mateřské školy. Matky mohou dětem vyzdobit třídu vlastními výrobky, třeba ručně ušitými polštáři nebo kresbou na zeď.

A protože ve škole pracují především ženy a finančních prostředků v MŠ není mnoho, často jsou pro školu velice nápomocní otcové při vymalování tříd, opravě poškozeného nábytku nebo sekání zahrady. Zručnější otcové se mohou podílet na úpravě hracích částí v prostorách zahrad, pro děti vyrobit nové lavičky, prolézačky, krmítka pro ptáky, atd. Matky společně s dětmi mohou pracovat na zahradě a osázet záhonky rostlinami či zeleninou, o které se děti budou později starat..

Při takovém pracovním dni se společně rodiče seznámí, pomohou dobré věci a zpříjemní i dětem pobyt v mateřské škole.

- **Rodič poskytovatel finančních či materiálních darů**

Mnoho rodičů využívá možnosti poskytnout mateřské škole finanční či materiální dary, a tím se podílí nejen na chodu školy, ale mohou tak přispět vlastními prostředky a vlastní iniciativou k potřebným pomůckám či spotřebičům, na které by jinak mateřská škola nemohla z dotací dosáhnout.

Každá mateřská škola jistě uvítá jakoukoli finanční částku od rodičů, ti by potom měli mít právo vědět, na co byl jejich dar použit.

Někteří rodiče pomáhají mateřské škole poskytováním materiálních darů. Věnují např. kancelářské potřeby (papíry, nůžky, lepidla) a další pomůcky nejen pro výtvarné potřeby, ale třeba použité i nepoužité hračky pro děti, vybavení do třídy, apod.

- **Rodič se realizuje v tvořivých dílnách**

Určitá forma participace rodiče na výchovně-vzdělávacím procesu může být i ve tvořivé dílně. Ty bývají organizovány v odpoledních hodinách pro rodiče s dětmi a provádějí se zde výtvarné činnosti a zajímavé ruční práce. Rodiče jsou předem informováni učitelkou o termínu a daném tématu, a také mohou přinést nejrůznější pomůcky potřebné k tvoření.

Z vlastní zkušenosti vím, že jsou tyto dílny velmi populární, protože nejen, že si rodiče s dětmi procvičí jemnou motoriku a zručnost, ale také se zde utužují vztahy v celém kolektivu - mezi rodiči a dětmi, rodiči a učitelkami i rodiči navzájem. Rodič také zjistí, na jaké úrovni se nachází jeho dítě oproti ostatním.

- **Rodič „účastník“**

Rodiče se v určité míře mohou zapojovat do chodu školy i tím, že se účastní třídních schůzek s učitelkou a následně se snaží reagovat na to, co jim sdělila. I běžná komunikace s učitelkou a sdílení informací je důležité, aby se rodiče mohli orientovat v tom, jak jejich dítě v mateřské škole prospívá, zda je jeho rozvoj v pořádku, nebo má s něčím problém. Učitelka zase zjišťuje informace o dítěti a ze soukromí rodiny.

Rodiče se také mohou účastnit různých akcí pořádaných mateřskou školou, ať už se jedná o symbolické uzamykání zahrady (zazimování a úklid hraček), ukončení školního roku, loučení s předškoláky či o besídky a vystoupení dětí.

Účast rodičů na společných akcích je velmi důležitá pro dítě. Prožívá největší radost, když může svým rodičům předvést, co s učitelkou a kamarády společně nacvičilo a sdílet s nimi jejich hrdost.

3.3 Možná rizika participace rodičů v MŠ

Kořátková (2008, s. 89) uvádí, že se čím dál častěji setkává s názory učitelek mateřských škol, že škola je služba *dítěti* (rozvíjí jeho dispozice v nejrůznějších oblastech) *rodině* (pomáhá se vzděláváním a rozvojem sociálních dovedností) a *společnosti* (vybavenost jedince užitečným vzděláváním a celkovou způsobilostí k životu a soužití mezi lidmi). Také uvádí, že by se měli rodiče přirozeně zajímat o vše, co ve škole probíhá: „s ochotou do mateřské školy přicházet, vidět, slyšet a vnímat vlastní dítě při nejrůznějších aktivitách.“ (Kořátková, 2008, s. 89)

Podle výše citované autorky se také učitelky shodují v tom, že se rodiče příliš nezapojují do chodu školy a nezajímají se o to, jak by případně mohli škole pomoci, neoplývají ochotou podílet se na vylepšení výchovně-vzdělávacího procesu.

Důvodů může být hned několik: ve škole se rodiče necítí dobře, nemají blízký vztah a vazby s učitelkou ani s ostatními rodiči. Mohou si také připadat sledováni a posuzováni. Bojí se, že bude na jejich výchovných metodách nalezena chyba. Největší roli hraje nejspíš nedůvěra a špatná znalost školního prostředí. Když byli rodiče ve věku svých dětí, nebylo

běžné, že by rodiče participovali na věcech školních, přítomnost rodičů ve třídě nezažili, a proto nyní neví, jak se zachovat.

Důvodů, proč rodiče nechtějí participovat na výchovně-vzdělávacím procesu, je sice mnoho, ale rizika společné participace v MŠ mohou plynout i z druhé strany, od učitelek. Jaké tedy mohou být překážky, které stojí v cestě k dobrým partnerským vztahům mezi rodiči a učitelkami?

Trnková (in Rabušicová a kol., 2004, s. 65-68) poukazuje na následující rizika, která znesnadňují budování dobrého partnerského vztahu mezi rodiči a učiteli:

- **Nedostatek času na straně rodičů**

Mnoho rodičů dětí předškolního věku chodí do zaměstnání, a proto pro ně může být obtížné se ve své pracovní době dostat na školní akci či dobrovolnou pomoc pro školu.

Řešením by podle jednoho amerického projektu „Jablečná semínka“, který zde Trnková zmiňuje, mohlo být, aby rodiče dostali od svého zaměstnavatele několik dní v roce placeného volna pro dobrovolnickou činnost ve škole. Otázkou ale je, zda by v České republice, navíc pro mateřské školy, mohl být takový návrh uskutečněn a realizován, protože by to znamenalo mnoho změn nejen legislativních, ale i osobních.

- **Riziko exkluzivity**

Část rodičů, kteří jsou již ve škole delší dobu aktivní, může tvořit jakési jádro, znát chod školy, učitele a někdy i informace z porad školy. Rodiče do té doby pasivnější mohou mít pocit, že jsou aktivnější rodiče upřednostňováni a profitují ze své činnosti, což je odrazuje.

- **Genderové rozdíly**

Většina rodičovských pomocníků jsou ženy - matky se připravují s dětmi do školy, chodí na besídky, připravují pomůcky do školy a na vystoupení, atd. Otcové přichází do školy zpravidla tehdy, když je potřeba jejich fyzické pomoci. V běžných záležitostech (konzultace, třídní schůzky, informace o dítěti) chodí do mateřských škol matky, ale pokud jde o řešení konfliktů, pak přicházejí na řadu otcové. Podle autorky, také velký podíl žen ve školách muže odrazuje od výraznější a častější participace.

- **Pracovní zatíženost učitelek**

Příprava akcí pro rodiče či plánování jejich zapojování do výuky nepatří do pracovního úvazku učitelky a ani za něj není zvlášť ohodnocená. Navíc často dochází k reformám

a změnám ve školství a učitelka sotva si zvykne na jednu inovaci, přijde za chvíli další. A pokud zrovna participace s rodiči nepatří mezi standardní požadavek výuky učitelky, tak ve chvíli, kdy ho dostane rozkazem, jej může brát jako pracovní zátěž.

- **Nedostatečná připravenost učitelů na práci s rodiči**

Jak už bylo popsáno výše, žádná vysoká škola nepřipraví učitelku na to, jak správně spolupracovat a komunikovat s rodiči. Učitelky se tak necítí být připraveny na participaci s rodiči.

- **Tradice**

„Jedná se o stále přetrvávající představu, kde mateřská škola je instituce plná profesionálů - učitelů vzdělávajících děti, kteří nepotřebují s nikým ani s rodiči o své práci diskutovat, neboť sami dobře vědí, jak ji dělat. Málo rodičů chápe svou angažovanost ve škole jako svou občanskou aktivitu.“ (Trnková, 2004 in Rabušicová a kol. 2004, s. 68)

I přes to, že existuje řada překážek a možných rizik, která brání v kvalitní a efektivní spolupráci mezi rodiči a učitelkami v mateřských školách, je důležité, aby mezi sebou vytvářeli příjemné prostředí a snažili se vzájemně tolerovat a respektovat.

Nemůžeme nikdy jednoznačně říci, že zrovna na straně učitelek nebo právě na straně rodičů je ten konkrétní problém, který může za to, že se společně nedokážou domluvit a participovat na věcech školních. Vždy je důležité najít ten správný kompromis a již na začátku jejich spolupráce, při vstupu dítěte do mateřské školy stanovit jisté mantinely a pravidla, které budou dodržovat jak rodiče, tak učitelky. Na základě těchto stanovisek potom může dojít k začátku úspěšného budování vzájemných přátelských vztahů a následné ochoty participovat jak ze strany učitelky, tak ze strany rodiče.

Rozhodně není správné si participaci rodičů idealizovat, protože vždy není vše tak ideální a dokonalé, jak se na první pohled může zdát. A rozhodně není dobrým příkladem, pokud je jedna ze stran do participace nucena proti své vůli (rodič učitelkou, učitelka ředitelkou, atd.). Vždy je vše o domluvě a i přehnaná participace by nemusela mít dobrý dopad nejen na vztahy mezi učitelkou a rodičem, ale taky může vytvářet nepřírozený tlak na samotné dítě.

Proto se budeme v praktické části věnovat právě i rizikům, která jsou spojena s participací rodičů. Chtěli bychom zjistit, jestli učitelky nebo rodiče participovat chtějí nebo nechtějí a jaké jsou pro to nejčastější důvody.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CÍLE, METODY VÝZKUMU A SBĚR DAT

4.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním cílem praktické části závěrečné práce bylo zjistit názory učitelek MŠ na participaci rodičů v MŠ.

Díličí výzkumné cíle praktické části:

1. Zjistit, jaký význam připisují učitelky mateřských škol participaci rodičů v MŠ.
2. Zjistit, jaké formy participace rodičů v MŠ jsou podle učitelek mateřských škol nejčastější.
3. Zjistit, jaké formy participace rodičů v MŠ učitelky upřednostňují.
4. Zjistit, zda vidí učitelky mateřských škol nějaká rizika, která by mohla efektivnost participace snižovat.

Z výzkumných cílů práce vyplývají následující **výzkumné otázky:**

1. Jaký význam připisují učitelky participaci rodičů v MŠ?
2. Jaké formy participace rodičů učitelkám nejvíce vyhovují?
3. Jakou formou probíhá nejčastěji participace rodičů v MŠ?
4. Jaká jsou podle učitelek rizika participace ze strany rodičů i samotných učitelek, která by mohla bránit její efektivnosti?
5. Participuje se učitelkám lépe s otci nebo s matkami dětí? A kdo z nich se na participaci podílí více?

4.2 Metody výzkumu

Protože se jedná o práci teoreticko-empirického charakteru, musí zahrnovat i výzkumnou část, v rámci které proběhl dotazníkový průzkum mezi učitelkami mateřských škol ve Zlínském kraji. Jednalo se tedy o výzkum kvantitativní, kde bylo cílem získat co nejvíce dat a tato data následně vyhodnotit.

Ke každému dotazníku byl přiložen dopis vysvětlující účel výzkumu. Dotazník obsahoval celkem patnáct otázek, přičemž se jednalo o jednu otázku otevřenou, jednu otázku škálového typu, která byla rozdělena do dalších dvanácti podotázek, dalších sedm otázek bylo uzavřených a šest otázek polouzavřených. U každé otázky byla instrukce, kolik odpovědí

mohou respondenti zaznačit. U pěti otázek byla možnost zaznačit i více odpovědí. Na konci dotazníku byl prostor pro další názory a postřehy související s tématem dotazníku a poděkování.

Dotazník v celém znění je uveden v příloze č. I

4.3 Sběr dat

Zkoumanými osobami byly, jak již je uvedeno výše, učitelky mateřských škol ve Zlínském kraji, které byly předem osloveny telefonicky, či e-mailem, zda by byly jejich mateřské školy ochotny se zúčastnit výzkumu. Jednalo se tedy o dostupný výběr respondentů.

Oslovila jsem své známé učitelky, a také ředitelky z předešlých praxí, které souhlasily, s tím, že u nich mohu výzkum realizovat. Z důvodu malého počtu učitelek v mateřských školách oproti třeba rodičům či dětem, jsem dotazník vytvořila i v elektronické podobě, aby jej mohly rozeslat učitelky i svým kolegyním z jiných mateřských škol. K dispozici byl na portále www.surveio.com, viz odkaz:

<http://www.surveio.com/survey/d/D9O5C1G6E0D7D9C8E>

Sběr dat probíhal ve druhé polovině března, osobně bylo po předchozí domluvě (svolení ředitelkami, datum rozdání a datum sběru dotazníků) rozdáno 67 dotazníků do deseti mateřských škol ve čtyřech městech Zlínského kraje. Ke každému dotazníku i e-mailu byla přiložena webová adresa, na které mohly najít učitelky dotazník i v elektronické podobě, a která sloužila pro nemocné kolegyně a ostatní mateřské školy, které nebyly osloveny s tištěnou verzí dotazníku.

Na konci března bylo vysbíráno 53 dotazníků tištěných (návratnost 79%) a 49 dotazníků elektronických (návratnost nezjistitelná). Celkem bylo tedy k dispozici 102 vyplněných dotazníků od učitelek MŠ ze Zlínského kraje.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Následující kapitola obsahuje výsledky z dotazníkového šetření, odpovědi na výzkumné otázky a doporučení pro praxi. Odpovědi jsou rozebrány v textu a pro lepší přehlednost jsou zpracovány do grafů nebo tabulek. U otázek, kde jsou pouze tabulky, jsou grafy uvedeny pod přílohou č. III.

5.1 Interpretace získaných dat

V této podkapitole jsou rozpracovány a vyhodnoceny všechny otázky, které byly položeny učitelkám mateřských škol.

V první otázce dotazníku jsme se ptali na délku praxe učitelek mateřských škol.

Tab. 1. Délka praxe učitelek MŠ.

Možnosti	n	%
do 5 let	47	46,1
6-15 let	14	13,7
16-25 let	5	4,9
26 až 35 let	23	22,6
36 a více let	13	12,7
Celkem Σ	102	100

Z tabulky jasně vyplývá, že se výzkumu zúčastnilo nejvíce učitelek s praxí do 5 let (přes 46%). Následovaly učitelky s praxí 26-35 let (22,6%), 6-15 let (13,7%), 36 a více let (12,7%) a nejméně učitelek bylo s praxí od 16 do 25 let (4,9%).

Počet mladších učitelek může být ovlivněn i tím, že polovina dotazníků byla vyplňována elektronicky, ale také tím, že se jednalo o okruh mých známých, čerstvých absolventek a jejich kolegyň.

Ve druhé otázce jsme zjišťovali, zda jsou rodiče ochotni podílet se na chodu MŠ.

Tab. 2. Podílení se rodičů na chodu MŠ.

Možnosti	n	%
Ano	59	57,8
Ne	20	19,7
Nevím	7	6,8
Jiná odpověď	16	15,7
Celkem Σ	102	100

Nadpoloviční většina respondentek (téměř 58%) odpověděla, že rodiče jsou ochotni podílet se na chodu MŠ. Necelých 20% odpovědělo, že rodiče ochotni nejsou, 6,8 % si nebylo jistých. Necelých 16% učitelek do dotazníků vepsalo i další možnosti, které jsou zařazeny do kategorie: „jiné“ - zde učitelky převážně uváděly, že je to velice individuální a na chodu MŠ se podílí jen někteří rodiče.

Třetí otázka zjišťovala, kdo se podle učitelek více podílí na spolupráci s rodiči.

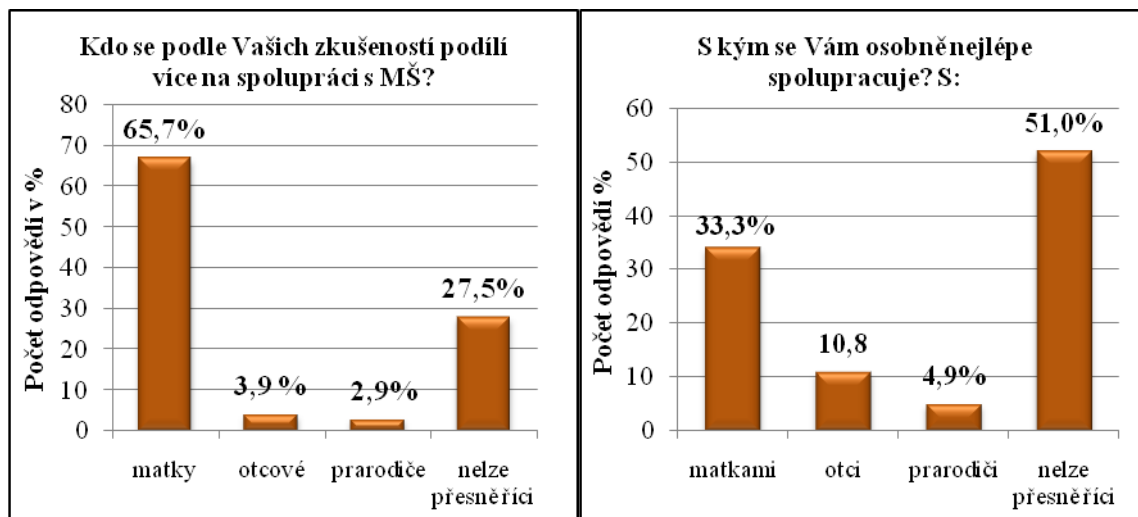
Téměř 66% učitelek odpovědělo, že se podle nich nejvíce podílí na spolupráci matky, což může být způsobeno tím, že matky bývají často ještě na mateřské dovolené, ale je také možné, že stále ještě v našich sociokulturních podmínkách převládá tradice, kdy se výhradně matky starají o děti, připravují se s nimi do školy, participují na věcech školních a otcové zabezpečují rodinu po finanční stránce. Tuto domněnku potvrzují i názory učitelek, podle kterých otcové participují jen v necelých čtyřech procentech, zjevně jsou časově vytíženější. Rozdíl můžeme vidět na grafu č. 1. Některé učitelky ale přeci jen nedokážou přesně říci, kdo ve škole participuje více (necelých 28% odpovědí).

Ve čtvrté otázce jsme chtěli od učitelek zjistit, s kým se spolupracuje lépe jim osobně.

Polovina učitelek na tuto otázku nedokáže jasně odpovědět (51%), přesto ale druhé místo a početné zastoupení zaujímá spolupráce s matkami (33%), které se zároveň i častěji na spolupráci podílejí. Otcové mají zastoupení lepší, ale pořád je to jen necelých 11%, učitelky by tedy participaci otců v MŠ uvítaly více, než jaká je jejich skutečná participace (4%).

Prarodiče byli v těchto otázkách zahrnuti z toho důvodu, že děti často z mateřských škol vyzvedávají, pokud jsou rodiče v práci, výsledky jsou ovšem zanedbatelné.

Pro lepší přehlednost a možnost srovnání jsou obě otázky zobrazeny v grafech, které jsou umístěny vedle sebe.

Graf 1. Kdo se podílí více na participaci s MŠ? **Graf 2.** S kým se Vám osobně nejlépe spolupracuje?

V páté otázce jsme se ptali, zda podle učitelek mateřská škola poskytuje dostatečné podmínky pro participaci rodičů na výchovně-vzdělávacím procesu.

Učitelky vybíraly z možností ano/ne a následně mohly svoji odpověď i zdůvodnit.

Tab. 3. Podmínky v MŠ pro participaci rodičů.

Možnosti	n	%
Ano	71	69,6
Ne	31	30,4
Celkem Σ	102	100

Podle 70% učitelek poskytuje mateřská škola dostatečné podmínky pro participaci rodičů. Nejčastěji mezi ně uváděly komunikaci MŠ s rodiči, kde zahrnují především informativní a třídní schůzky, konzultační hodiny, rozhovory s rodiči. Dále mateřské školy poskytují rodičům možnost podílet se na tvorbě ŠVP a integrovaných plánů pro děti, účastnit se akcí školy (zamykání zahrady, dne otevřených dveří, tvoření, besídek, výletů, cvičení s rodiči, solných jeskyní, sběru pomerančové kůry, atd.). Podle některých učitelek se rodiče mohou účastnit i odpoledních činností, číst dětem nebo MŠ vystavuje společné výrobky dětí a rodičů. MŠ uvítají i sponzorské dary či rodičovskou výpomoc při stěhování.

Třicet procent učitelek odpovědělo, že jejich mateřská škola rodičům takové podmínky neposkytuje, protože jsou podle některých učitelek rodiče „už i tak dost vytížení“, ředitelky jsou „neschopné“, mateřské školy participaci nevyžadují nebo proto, že mateřská škola zvládá výchovně-vzdělávací program lépe než samotní rodiče.

V další části dotazníku, v šesté otázce, jsme se pokusili zjistit, jak se rodiče dozvědí o možnosti participovat na výchovně-vzdělávacím procesu.

V dotazníku jsme učitelkám nabídli 6 možností a ony mohly zaznačit až tři z nich. U jedné možnosti mohly dopsat i svou vlastní odpověď, pokud by v jejich konkrétním případě nebyla nabídka dostatečná.

Tab. 4. Informování rodičů o participaci ze strany MŠ.

Možnosti	n	%
Z nástěnky	82	35
Z webových stránek MŠ	62	26
Od učitelky nebo ředitelky MŠ	51	22
Od dětí	23	9
Jiná možnost	10	3
Musí se o to sami zajímat	9	3
Celkem Σ	237	100

Ve 102 dotaznících bylo uvedeno celkem 237 odpovědí, což dělá v průměru 2,3 odpovědi na jeden dotazník. Z přehledu v tabulce dále vyplývá, že nejčastěji se rodiče dozvědí o participaci prostřednictvím nástěnky (až 35% všech uvedených odpovědí), dále z webových stránek (26%) a z komunikace od učitelky či ředitelky MŠ (22%). V 9% se o této možnosti rodiče dozvědí přímo od dětí, ve 3 % se o participaci musí zajímat rodiče sami a 4% odpovědí od učitelek patřila jiné možnosti. Zde zahrnují ve čtyřech případech e-mailovou komunikaci s rodiči, ve dvou případech písemný vzkaz na dveřích třídy, a potom se jednalo o odpovědi typu individuální schůzky, třídní schůzky dvakrát za rok či úvodní schůzka před nástupem dítěte do MŠ.

Je zřejmé, že učitelky nástěnky využívají nejen pro umístění výrobků dětí, ale také pro to, aby rodiče mohly informovat o novinkách ve škole i možnostech participace. Webové stránky se v posledních letech dostávají do popředí a rodiče díky nim zjistí spoustu užitečných informací bez nutnosti komunikovat s učitelkou. Ještě pořád je ale také důležitá přímá komunikace, někdy si ovšem o pomoc učitelky bojí samy říci, a proto raději píšou vzkazy na nástěnky či na dveře třídy nebo na internetové stránky školy.

Nejrozsáhlejší část dotazníku patřila sedmé otázce, ve které jsme zjišťovali míru přínosu jednotlivých možností rodičovské participace v MŠ pro učitelky.

Učitelky každou možnost hodnotily na škále 1-5, jedna znamenala nejvyšší míru přínosu a pět nejmenší míru přínosu. Ze všech dvanácti možností byla sestavena tabulka (č. 5) pod-

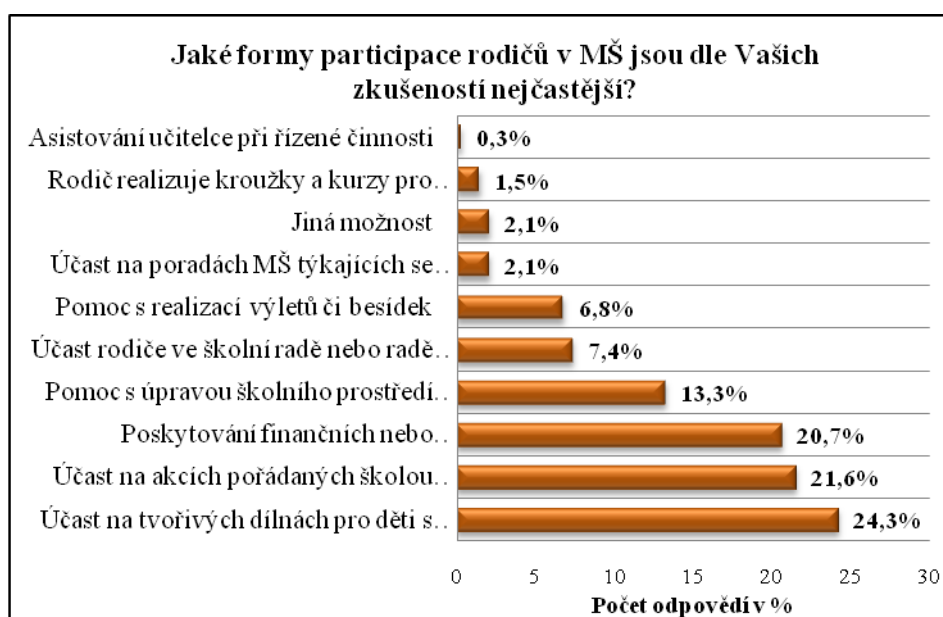
le průměru a celkového pořadí, od nejpřínosnějších po nejméně přínosné formy participace.

Tab. 5 Vyhodnocení škálové otázky z dotazníku.

Možnosti	průměr	pořadí
Účast na tvořivých dílnách pro děti s rodiči.	1,35	1
Účast na akcích pořádaných školou.	1,51	2
Poskytování materiálních darů pro MŠ.	1,70	3
Poskytování finanční podpory pro MŠ.	1,86	4
Pomoc s úpravami školního prostředí.	1,91	5
Využívání povolání rodičů v MŠ.	1,96	6
Pomoc při realizaci výletů, besídek.	2,11	7
Asistence při řízené činnosti učitelky.	2,35	8
Účast ve školní radě nebo radě rodičů.	3,03	9
Realizování kurzů nebo kroužků pro děti.	3,04	10
Realizování kurzů nebo kroužků pro učitelky.	3,10	11
Účast na poradách ohledně investování financí MŠ.	3,26	12

Z tabulky můžeme vyčíst, že za nejpřínosnější považují učitelky účast rodičů na tvořivých dílnách a za nejméně přínosné rodičovskou účast na poradách, které se týkají investování financí MŠ. Učitelky také moc neuvítají rodičem realizované kroužky a kurzy pro děti či učitelky. Učitelky uvítají především ty formy participace, které ovšem musíme považovat za pasivnější z hlediska spoluúčasti rodiče.

V další, osmé otázce, jsme se učitelek ptali, jaké jsou nejčastější formy participace rodičů podle jejich zkušeností.

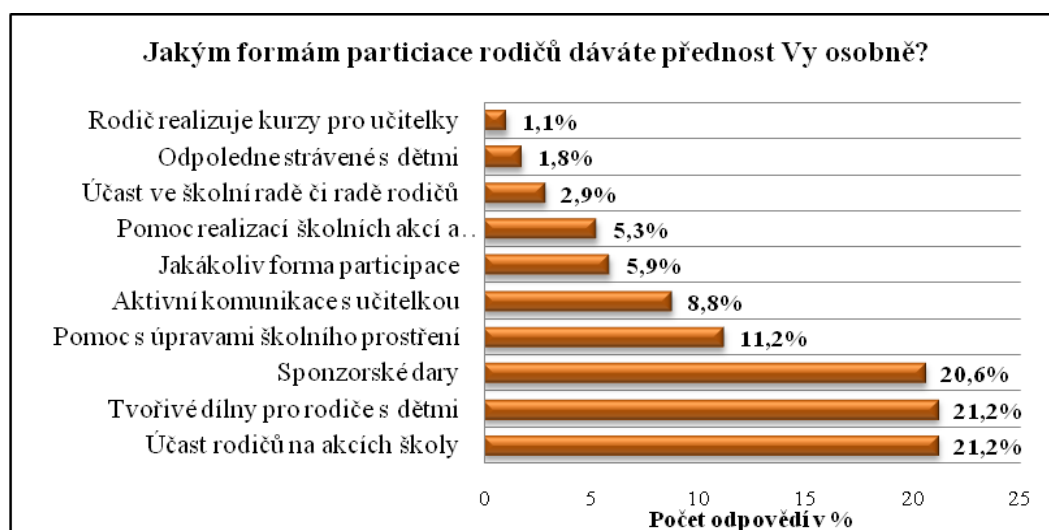

Graf 3. Jaké formy participace rodičů v MŠ jsou dle Vašich zkušeností nejčastější?

V minimální míře se rodiče zapojují do řízené činnosti učitelky (0,3%). Faktem je, že rodiče o této možnosti nemusí vědět, nebo se mohou i stydět do třídy svého dítěte vstoupit v době řízené činnosti. O něco více rodiče realizují kroužky a kurzy pro děti nebo učitelky (1,5%). Se stejným počtem odpovědí dopadly možnosti rodičů účastnit se na poradách MŠ týkajících se investování financí MŠ a „jiné možnosti“ (obě 2,1%), kde učitelky zařadily drobné opravy hraček a pomůcek, individuální schůzky s rodiči, den dětí a dny otevřených dveří, ukázky hudebních vystoupení či rodiče jako zdravotníci na škole v přírodě. Častěji se podle učitelek rodiče zapojují do realizace výletů a besídek (6,8%), což souvisí se skutečností, že učitelky matky úkolují při výrobě kostýmů, otce např. při výrobě kulis, někdy rodiče dělají doprovody na výlety. Někteří rodiče se účastní školních rad (7,4%), jedná se ale o malé procento oproti tomu, kolik informací by si s ředitelkami a učitelkami mohli vyměnit a vzájemně tak přispět ke zlepšení výchovně-vzdělávacího procesu. Ve většině mateřských škol ale rada školy zřizována není, protože, jak jsme se dozvěděli již v teoretické části, je nepovinná. S úpravou školního prostředí pomáhají rodiče ve 13%.

Ovšem k nejoblíbenějším a nejčastějším formám participace rodičů podle učitelek patří poskytování finančních nebo materiálních darů (20,7%), účast na akcích pořádaných školou (21,6%) a nejvíce se rodiče účastní tvořivých dílen (24,3%). Jedná se opět o stejné formy participace, kterým přikládaly nejvyšší míru přínosu i učitelky samotné a rodiče v nich nemusí věnovat tolik svého vlastního času, jedná se především o aktivity pasivnější nebo o ty, které se konají spíše v odpoledních hodinách.

V jediné otevřené, deváté, otázce jsme chtěli vědět, kterým formám participace dávají přednost samotné učitelky.

Graf 4. Jakým formám participace dáváte Vy osobně přednost?

Odpovědi byly vyhodnoceny a zařazeny do deseti kategorií. Doslovný přepis některých odpovědí na otázku je uveden v příloze č. II. Některé učitelky dávají přednost tvořivým dílnám pro rodiče s dětmi (21,2%), které podle nich sblíží nejen děti s rodiči, ale také s učitelkami. Rodiče poznají, na jaké úrovni je jejich dítě oproti ostatním dětem, sblíží se s ostatními rodiči.

Účast rodičů na akcích školy je podle učitelek stejně důležitá (21,2%). Zahrnují zde především besídky, akce pro děti s rodiči, dny otevřených dveří, dny dětí, zamykání zahrady, apod. Velkou roli hrají také sponzorské dary od rodičů (20,6%), učitelky uvítají nejen drobné finanční dary na nákup materiálu, ale taky přímo dary materiální, jako jsou kapesníky, papíry, výtvarný materiál, aj.

Tak, jako v předchozích dvou otázkách, i zde se potvrdilo, že samotné učitelky uvítají spíše pasivní participaci rodičů a výsledky jsou obdobné.

Co je podle učitelek základem pro dobrou participaci rodičů na výchovně-vzdělávacím procesu zjišťovala desátá položka v dotazníku.

Tab. 6. Co je základ pro to, aby rodiče rádi participovali na V-V procesu v MŠ?

Možnosti	n	%
Dobrý vztah mezi rodičem a učitelkou	71	24,0
Ochota a dostatek času ze strany rodičů	71	23,9
Pravidelná komunikace mezi rodičem a učitelkou	70	23,9
Dostatečná informovanost o možnostech participace ze strany učitelky a MŠ	45	15,4
Ochota a vstřícný přístup ze strany učitelky nebo vedení MŠ	34	11,6
Jiná možnost	2	0,7
Celkem Σ	292	100

V této otázce dostaly učitelky možnost zaznačit tři odpovědi ze šesti. Hned tři možnosti se umístily na stejném místě se zhruba stejným počtem odpovědí (24%), a to pravidelná komunikace mezi učitelkou a rodičem, jejich vzájemný dobrý vztah a ochota a dostatek času ze strany rodičů. Oproti tomu ochota a vstřícný přístup ze strany učitelek měla jen necelých 12%, což by určitě mělo hrát také velkou roli a učitelky by si ji měly uvědomovat. Podle učitelek je také důležitá informovanost o možnostech participace rodičů ze strany MŠ (15%). Jen necelé 1% a to konkrétně dvě odpovědi zaznačily učitelky v možnosti „jiná“, kde doplnily, že důležitá je motivace rodičů pro to, aby byli ochotní participovat a také spokojené a radostné dítě, které se těší do MŠ.

Chtěli jsme také zjistit názor učitelek, zda má podle nich rodičovská participace a pomoc škole vliv na samotné dítě, jednalo se o otázku jedenáct.

Tab. 7. Vliv participace rodičů na dítě.

Možnosti	n	%
Ano	61	59,8
Ne	7	6,7
Nevím, neuvažovala jsem o tom	34	33,5
Celkem Σ	102	100

Téměř 60% učitelek tuto domněnku potvrdilo svou odpovědí „ano“, jen necelých 7% učitelek si myslí, že rodičovská participace nemá žádný vliv na dítě a zbylých 33% o tom neuvažovalo.

U možnosti „ano“ dotazník dále zjišťoval, jaký vliv na dítě podle učitelek tato participace rodičů má. Nejčastěji podle učitelek dítě vidí v rodičích vzor a potom se chová podle nich. Jedná se především o kladný a pozitivní vliv na dítě. Dítě si také utváří hodnoty a morální povědomí, uvědomuje si, že je dobré pomáhat, na rodiče je pyšné („Tohle opravil můj tatínek!“). Také potom není zmatené z různých pravidel. Podle některých se lépe adaptuje v prostředí MŠ a bere ji jako druhý domov.

Pouze jediný názor byl negativní, učitelka zde uvedla, že dítě se v mateřské škole před rodičem chová jinak, než když s ním v MŠ není. Určitě se jedná o velice hodnotný názor a mnohdy tomu tak bývá, ale pokud se jedná o častější formu participace, tak si dítě zvykne i na přítomnost rodiče a chová se přirozeně.

Ve dvanácté otázce jsme zjišťovali jaká je participace rodičů v MŠ.

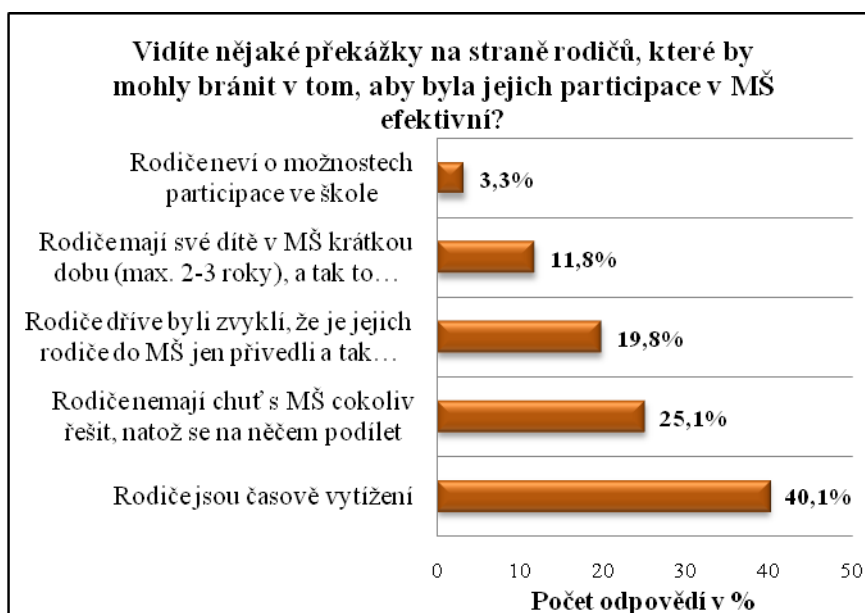
Tab. 8. Úroveň participace rodičů v MŠ.

Možnosti	n	%
Uvítala bych častější zapojování rodičů do věcí školních	52	50,9
Podle mě je participace rodičů v naší MŠ dostačující	34	33,3
Je mi to jedno, zda rodiče participují nebo ne, ráda si dělám věci po svém	8	7,8
Jiná odpověď	8	7,8
Celkem Σ	102	100

Častější zapojování rodičů do věcí školních by uvítalo 51% učitelek, důvody, které brání v této participaci, jsme zjišťovali v pozdějších otázkách. Pro 33% učitelek je participace

dostačující, shodně po necelých 8% získaly dvě možnosti, a to, že je to učitelkám jedno, nebo by vybraly jinou odpověď. Do jiných možností učitelky zařadily individuálnost participace rodičů či malou míru participace rodičů, ale větší se u nich v MŠ nepožaduje. Dále také některé uváděly, že pokud jsou rodiče přímo požádáni a osloveni, tak se snaží pomoci.

Cílem třinácté otázky bylo zjistit, zda učitelky vidí nějaké překážky na straně rodičů, které brání v efektivnosti jejich participace v MŠ.

Graf 5. Vidíte nějaké překážky na straně rodičů, které by mohly bránit v tom, aby byla jejich participace v MŠ efektivní?

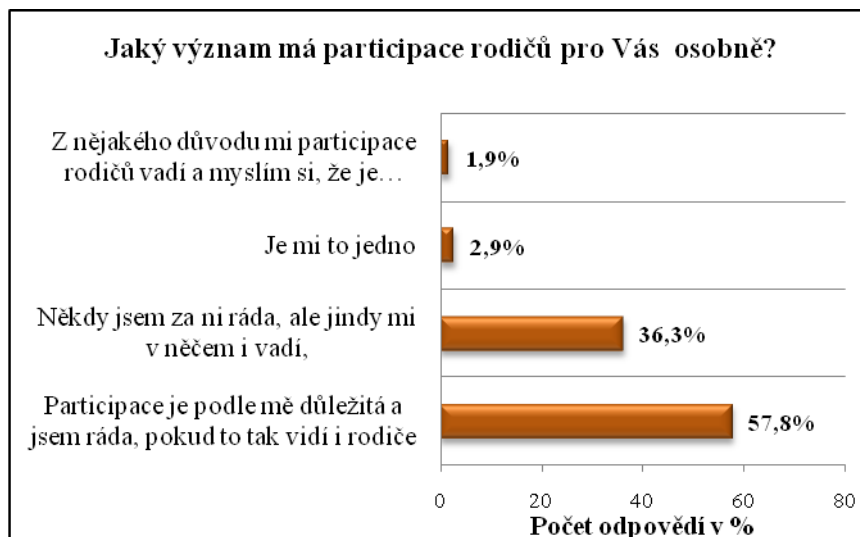
Zde jsme nabídli učitelkám pět odpovědí a mohly zaznačit až tři. Ve více než 40% odpovědí se objevilo tvrzení, že jsou rodiče časově vytížení. To je jistě pravda, v současné době je problém získat zaměstnání a potom si jej také udržet. Některé učitelky do dotazníku dokonce psaly, že rodiče berou mateřskou školu jako „odkladiště“ pro dítě a myslí si, že bude mateřská škola plně nahrazovat rodinnou výchovu, kterou má pouze doplňovat.

Názor, že rodiče nemají chuť s mateřskou školou cokoliv řešit, se objevil v 25% odpovědí, ve 20% odpovědí učitelky uznávají, že rodiče ve svém předškolním věku na participaci jejich rodičů s MŠ nebyli zvyklí, a z toho důvodu se nyní chovají stejně. Dvanáct procent odpovědí učitelek zastává názor, že riziko participace rodičů je v délce strávené v MŠ: dítě setrvává v mateřské škole jen krátkou dobu, a tak to pro ně nemá takový význam. Učitelky pouze ve 3% odpovědí uznávají, že rodiče o participaci ve škole nemusí vědět.

Učitelky by měly mít snahu tento pohled rodičů na participaci změnit a třeba na úvodní schůzce jim důležitost participace vysvětlit. Je jisté, že postoj některých rodičů nezmění,

ale když jim vysvětlí, že má jejich participace pozitivní dopad i na jejich vlastní dítě, tak se budou možná na věcech školních podílet víc.

V předposlední otázce jsme zjišťovali význam participace rodičů pro učitelku.

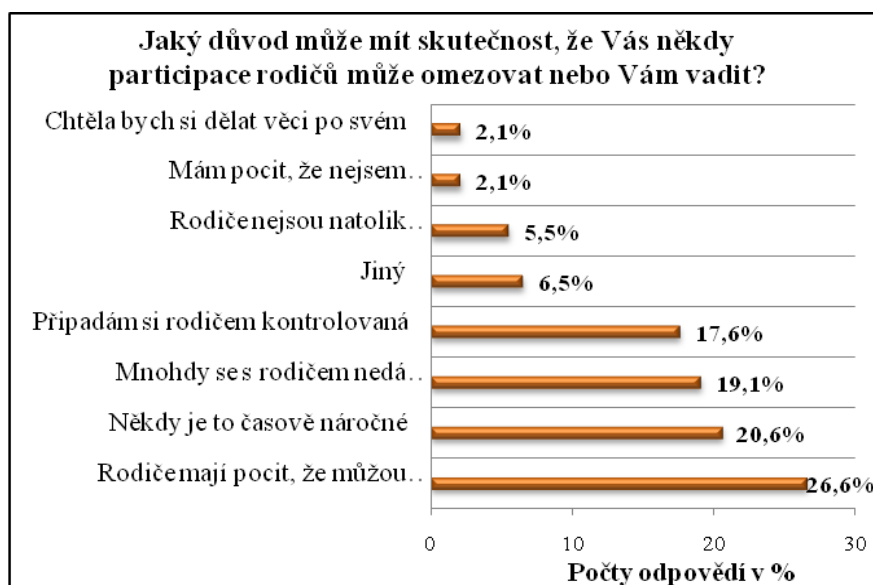

Graf 6. Jaký význam má participace rodičů pro Vás osobně?

Pro téměř 58% učitelek je participace důležitou součástí výchovně-vzdělávacího procesu, 36% participace přijde užitečná, ale přesto jim občas vadí (tyto důvody jsme zjišťovali v poslední otázce). Pouze necelým 2% učitelek participace vadí a necelým 3% je to jedno.

Je jisté, že důležitost participace si učitelky uvědomují, a proto je ještě důležitější, aby rodiče dostaly na svoji stranu a oni sami rádi spolupracovali s mateřskou školou.

V poslední otázce jsme se učitelek ptali, co jim na participaci vadí a v čem je omezuje.

Graf 7. Z jakého důvodu Vás participace omezuje nebo Vám vadí?

Učitelky mohly zaznačit až tři odpovědi z osmi možných. Přes 26% odpovědí patřilo položce, kdy rodiče mají pocit, že můžou mluvit do všeho. Zde je důležité předem určit pravidla a rodiče by měli pochopit a uvědomit si, na co je expert učitelka, na co on sám, a společně tak mohou vytvořit pro dítě to nejlepší prostředí pro vzdělávání a výchovu.

Ve 21% odpovědí je participace pro učitelky časově náročná, v 19% se s rodičem často nedá domluvit na společném postupu, podle 17% odpovědí si učitelky připadají rodičem kontrolované. Necelých 7% odpovědí připadlo na označení „jiná možnost“, kde učitelky především uváděly, že jim participace nevádí nebo je neomezuje, pokud rodič respektuje jejich autoritu. Někteří rodiče zase vidí jen svá práva a na povinnosti často zapomínají a nechtějí o nich slyšet. Některým učitelkám vadí negativní přístup rodiče, když ony mají snahu se na něčem společně domluvit. V 5% odpovědí si učitelky myslí, že nejsou rodiče natolik kompetentní, aby o něčem rozhodovali. Ve dvou procentech se učitelky shodují, že dělají raději všechno po svém a navíc nejsou připraveny na práci s rodičem.

5.2 Odpovědi na výzkumné otázky

Z odpovědí učitelek si nyní můžeme odpovědět na výzkumné otázky, které byly stanoveny před začátkem výzkumu.

VO č. 1: Jaký význam připisují učitelky mateřských škol participaci rodičů v MŠ?

Většina učitelek shledává participaci rodičů za důležitou a přikládá jí velký význam, proto se také snaží s rodiči o této participaci mluvit a informovat je. Nejčastěji prostřednictvím nástěnek, osobní komunikace a webových stránek.

Nadpoloviční většina učitelek se také domnívá, že mateřská škola, ve které pracují, poskytuje dostatečné podmínky pro realizaci této participace. Učitelky si také myslí, že má tato participace velký vliv na rozvoj dítěte, rodiče jsou pro dítě totiž vzorem a ono zjistí, že je dobré pomáhat ostatním. Navíc vidí mateřskou školu jako druhý domov, pokud rodiče často a rádi participují, má zde své nejbližší, ale také kamarády a cítí se zde příjemně.

Je ovšem pravda, že by učitelky byly rády, kdyby rodiče participovali častěji.

VO č. 2: Jaké formy participace rodičů učitelkám nejvíce vyhovují?

Opravdu nejraději učitelky jsou, pokud se rodiče účastní akcí pořádaných mateřskou školou, ať už se jedná o besídky, výlety, dny otevřených dveří či zahradní akce, atd. Stejně rády uvítají rodiče v odpoledních hodinách, kdy pro ně a pro děti připraví tvořivé dílny na

určité téma. Rodiče zde mohou lépe poznat své dítě při práci s učitelkou, zjistit jeho dovednost a zručnost při tvorbě netradičních výrobků a také zjistit, jak se dítě chová mezi ostatními kamarády, zda zapadá do kolektivu a zda je v něm šťastné. Při těchto „dílničkách“, jak je učitelky nazývají, se často sblíží i učitelky s rodiči a rodiče navzájem. Vznikají zde i trvalejší přátelství a podle slov učitelek je to jedna z nejoblíbenějších činností rodičů a dětí a vždy je účast velká.

Učitelky velice ocení i pomoc od rodičů při úpravách prostředí mateřské školy (zahrada, interiér, hračky, atd.) a také jsou rády za jakékoli sponzorské dary (finanční i materiální), protože podle jejich slov je na tom školství s penězi velmi špatně.

VO č. 3: Jakou formou probíhá nejčastěji participace rodičů v MŠ?

Úplně stejně, a dokonce i ve stejném pořadí, bychom mohli seřadit nejčastější formy participace rodičů. Od účasti na akcích školy, přes účast na tvořivých dílnách až po poskytování sponzorských darů a pomoc při úpravách školy. Tyto čtyři možnosti stojí v popředí a nejen, že je vyzdvihují samotné učitelky a myslí si, že jsou i pro samotné dítě nejpřírodnější, podle všeho jsou tyto formy participace nejlépe hodnoceny a zastoupeny i ze strany rodičů.

Důvod může být jednoduchý. Rodiče jsou často časově vytíženi a rádi poskytnou finanční či materiální dar, nestojí je to žádný čas, mateřská škola je spokojená a rodič je rád, že přispěl na dobrou věc. Účast na akcích a tvořivých dílnách je už v dnešní době častá, žádný z rodičů by si nenechal ujít své dítě na besídce, navíc se rodiče podílí i na přípravě kostýmů, a potom chtějí vidět výsledek a být na své dítě pyšné.

Bohužel v pozadí zůstávají aktivnější formy participace. Rodiče se podle všeho vůbec neúčastní řízených činností v MŠ, ani samotné učitelky tuto možnost nevyhledávají a nepřikládají jí velkou váhu. Učitelky to obtěžuje, považují se za profesionálky ve svém oboru a rodiče se nechtějí do řízené činnosti učitelky vměšovat. Navíc se jedná o proces, který je praktikován v ranních hodinách, kdy rodiče bývají v práci (pokud nejsou matky na rodičovské dovolené).

Rodiče se také vůbec neúčastní porad školy (ohledně využití finančních prostředků a jiných záležitostí školy), ani nejsou členy školské rady, kde by mohli spolurozhodovat o výchovně-vzdělávacím procesu, ve kterém je jejich vlastní dítě. Zřizování školské rady v mateřských školách není povinné, tudíž ji mateřské školy nemívají. Navíc tuto možnost participace rodiče učitelky zavrhují a přijde jim naprosto nepřínosná.

VO č. 4: Jaká jsou podle učitelek rizika participace ze strany rodičů i samotných učitelek, která by mohla bránit její efektivnosti?

Největší překážkou, která podle učitelek brání v efektivní participaci rodičů, je jejich časová vytíženost. Často také rodiče nemají vůbec chuť s učitelkou cokoli řešit, natož pro mateřskou školu něco udělat.

Naopak učitelky někdy nerady participují s rodiči, protože když už jim učitelka nabídne spolupráci, tak mají najednou pocit, že můžou mluvit do všeho. Mnoho učitelek za dotazník napsalo, že rodiče berou mateřskou školu jako „odkladiště“ dítěte, chodí si pro něj až těsně před uzavřením MŠ, ale učitelce pořád mluví do toho, jak by se právě o jejich dítě měla starat. Důležitým faktorem je také časová náročnost participace, učitelky připravují akce i mimo svou pracovní dobu, což znamená i mimo finanční ohodnocení, a proto jim někdy participace vadí. Jindy se naopak s rodičem nedá vůbec domluvit na společném postupu, tak s ním příště už raději nic neřeší.

VO č. 5: Participuje se učitelkám lépe s otci nebo s matkami dětí? A kdo z nich se na participaci podílí více?

Polovina učitelek nedokáže definovat, s rodičem kterého pohlaví se jim participuje lépe, protože se jedná o velice proměnlivou a individuální záležitost. Nejvíce se na participaci podílí matky, vedou nad otci i nad prarodiči. Velkou roli v tom může hrát fakt, že častěji děti do školky přivádějí a odvádějí.

5.3 Doporučení pro praxi

V této práci jsme zjistili, že veškerá participace rodičů v mateřských školách je potřebná a učitelky ji uvítají, ale děje se tak především na úrovni pasivního zúčastňování se různých akcí školy. Důvodem je především časová vytíženost rodičů. Aby došlo ke zlepšení a rodiče se mohli i aktivněji zapojovat do výchovně-vzdělávacího procesu, mohlo by být řešením, pokud by rodiče dostali alespoň několik dní v roce volno od svého zaměstnavatele pro účely pomoci škole s úpravami, či s cílem předvést a naučit děti něco ze své praxe. V tomto věku by se tedy děti začaly seznamovat s mnoha druhy povolání a mít možnost dříve proniknout do této problematiky, která by jistě hrála roli v jejich pozdějším rozhodování a při svém výběru, jakým směrem se ve svém životě ubírat.

Také by bylo možným řešením zajištění povinného zřizování školských rad v mateřských školách (jako je tomu na Slovensku), kde by se vybraní rodiče zapojovali do témat souvi-

sejících s výchovně-vzdělávacím procesem jejich dětí, a mohli tak vyjádřit i svůj názor a přispět ke zkvalitňování školství.

Důležitým prvkem efektivní participace rodičů je, jak jsme zjistili, vzájemná důvěra, respekt, pravidelná komunikace mezi oběma stranami a dostatečná informovanost o možnostech této participace. Proto by měla každá mateřská škola tyto základní prvky participace podporovat.

ZÁVĚR

Důležitým a pozitivním zjištěním po zpracování dat od učitelek bylo, že pro naprostou většinu z nich je participace rodičů v mateřských školách důležitou součástí každodenní práce. A i přes to, že by učitelky někdy uvítaly vyšší míru aktivity ze strany rodičů, není to se spoluúčastí rodičů vůbec špatné.

Určitě by ale učitelky uvítaly větší zapojování rodičů ze strany mužského pohlaví, a proto je nezbytně nutné je více informovat o těchto možnostech. I otcové mohou přispět svou rukou k dílu a pomoci mateřské škole např. při tvorbě a aktualizaci webových stránek či pomoci jiným způsobem, který je pro ženy náročnější.

Ve výzkumu bylo zjišťováno, jaké formy participace jsou nejpřínosnější pro dítě i učitelky, které z forem zapojování rodičů jsou nejčastější a kterým z nich dávají učitelky přednost. Faktem je, že se učitelky ve všech otázkách shodovaly. Ony samy upřednostňují ty formy participace, ve kterých se sám rodič nerealizuje, ale je jen pasivním účastníkem či přispěvatelem, jedná se tak především o účasti na akcích, poskytování finančních a materiálních darů či účasti na tvořivých dílnách. Kupodivu se samotní rodiče nejvíce těchto aktivit účastní, což může vypadat jako ideální stav, když jsou obě strany nakloněny stejným formám participace. Ale co ty ostatní, aktivnější možnosti zapojování se do výchovně-vzdělávacího procesu?

Velké rezervy vidíme ve spoluúčasti rodičů na vzdělávacích činnostech, kterých se rodiče neúčastní vůbec, ale ani je učitelky nevítají s otevřenou náručí. Na základních školách rodiče ví, co se jejich dítě naučilo, slouží jim k tomu pracovní sešity a učebnice, navíc se rodiče do této přípravy aktivně zapojují prostřednictvím domácích úkolů a žákovských prací. Jak je to ale v mateřských školách? Často jsou ještě viděny jako „odkladiště“ dětí, které slouží především k dětským hrám. Tento pohled bychom mohli změnit ovšem tím, že by rodičům dali možnost nahlédnout, jak vypadá řízená činnost, vysvětlit rodičům, jak se orientovat ve třídním vzdělávacím programu a ukázat jim ho. Mnohdy nestačí jen nástěnky s výrobky dětí na to, aby si rodiče udělali obrázek o tom, co jejich dítě po celý den v MŠ dělá. Je potřeba tyto výrobky dětí např. písemně či slovně okomentovat, co se u dětí rozvíjelo, jak byly při činnosti motivovány. Přínosné jistě je, pokud si učitelky dokumentují to, co s dětmi dělaly a vystavují to na webové stránky, aby k fotkám měli přístup i rodiče.

Velkým překvapením pro nás bylo, že mnoho rodičů poskytuje formou darů různé finanční částky mateřským školám, ale už se sami nezajímají o to (a ani učitelky to nechtějí), jak je

s financemi nakládáno, neúčastní se porad, kde se investování peněz řeší, ani nejsou členy školní rady. Jistě by bylo dobré, aby měl každý rodič právo nahlédnout na to, a nejlépe podílet se na rozhodování o tom, co bude za jeho peníze nakoupeno.

Společná participace mezi učiteli a rodiči nejen, že pomáhá ke zlepšení výchovně-vzdělávacího procesu, ale také prohlubuje vzájemné vztahy a správná komunikace mezi oběma stranami navozuje příjemnou atmosféru, která se odráží ve správném rozvoji dítěte. Proto je tedy žádoucí participaci podporovat a nebrat ji jako přítěž či něco navíc, co je vyžadováno nad rámec povinností.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ČAPEK, Robert, 2013. *Učitel a rodič: Spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4640-1.
- [2] HORKÁ, Hana a Zora SYSLOVÁ, 2011. *Studie k předškolní pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5467-7.
- [3] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu – Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-274-1369-4.
- [4] KLIMEŠ, Lumír, 1987. *Slovník cizích slov*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN neuvedeno.
- [5] Kol. autorů, 2006. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze. ISBN 80-87000-00-5.
- [6] KOŤÁTKOVÁ, Soňa, 2008. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1568-1.
- [7] MAJERČÍKOVÁ, Jana a kol., 2012. *Profesijná zdatnosť (self-efficacy) študentov učiteľstva a učiteľov spolupracovať s rodičmi*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě. ISBN 978-80-223-3345-0.
- [8] MAJERČÍKOVÁ, Jana, 2013. *Vzťah školy a rodiny v perspektívach. Aspekty spolupráce školy a rodiny v preprimárnom a primárnom vzdelávaní*. [Habilitationní práce]. Prešovská univerzita v Prešově, Pedagogická fakulta. Prešov: 2013.
- [9] PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ, 2009. *Pedagogický slovník*. Nové, rozšířené a aktualizované vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
- [10] PRŮCHA, Jan a Soňa KOŤÁTKOVÁ, 2013. *Předškolní pedagogika*. Učebnice pro střední a vyšší odborné školy. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0495-4.
- [11] RABUŠICOVÁ, Milada a kol., 2004. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3598-6.
- [12] RABUŠICOVÁ, Milada a Milan POL, 1997. *Rozvoj vztahů školy a rodiny: Několik zahraničních inspirací. Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity*. Brno: Brněnská univerzita, U2. ISBN 80-210-1753-8.
- [13] SVOBODOVÁ, Eva a kol., 2010. *Vzdělávání v mateřské škole. Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.
- [14] SYSLOVÁ, Zora, 2013. *Profesní kompetence učitele mateřské školy*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4309-7.

- [15] ŠEĎOVÁ, Klára, 2004. Role rodičů ve vztahu ke škole.: teoretické koncepty a empirická zjištění. In: RABUŠICOVÁ, Milada a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, s. 33-51. ISBN 80-210-3598-6.
- [16] ŠIKULOVÁ, Renata, Ivana ČEPIČKOVÁ a Iva WEDLICHOVÁ, 2007. *Kapitoly z předškolní pedagogiky I*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně. ISBN 80-7044-685-4.
- [17] ŠMELOVÁ, Eva a Alena NELEŠOVSKÁ, 2009. *Učitel mateřské školy v reflexi současných proměn*. Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2272-5.
- [18] ŠTECH, Stanislav a Ida VIKTOROVÁ, 2001. Vztahy rodiny a školy - hledání dialogu. In: KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA (eds.). *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, s. 57-93. ISBN 978-80-7367-828-9.
- [19] ŠVEC, Vlastimil, 2005. *Pedagogické znalosti učitele: Teorie a praxe*. Praha: ASPI, a. s. ISBN 80-7357-072-6.
- [20] TRNKOVÁ, Kateřina, 2004. Partnerství rodičů a škol: jeho podoby a podmínky. In: RABUŠICOVÁ, Milada a kol. *Škola a (versus) rodina*. Brno: Masarykova univerzita, s. 52-70. ISBN 80-210-3598-6.
- [21] VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ, 2008. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1770-8.
- [22] Vyhláška MŠMT, č. 43/2006 Sb. str. 1, odst. 1
- [23] Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Dostupné také z:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/novy-skolsky-zakon>
- [24] Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně zákonů v jeho aktuálním znění (§ 6 zákona č. 198/2012 Sb.)

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

RVP PV - Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP PV - Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

TVP PV - Třídní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

MŠ - Mateřská škola

ISCED - International Standard Classification of Education neboli Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání. Má 7 úrovní vzdělávání (0 až 6), které mohou mít vnitřní členění A až C.

VO - Výzkumné otázky

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Kdo se podílí více na participaci s MŠ?	35
Graf 2. S kým se Vám osobně nejlépe spolupracuje?	35
Graf 3. Jaké formy participace rodičů v MŠ jsou dle Vašich zkušeností nejčastější?	37
Graf 4. Jakým formám participace dáváte Vy osobně přednost?	38
Graf 5. Vidíte nějaké překážky na straně rodičů, které by mohly bránit v tom, aby byla jejich participace v MŠ efektivní?	41
Graf 6. Jaký význam má participace rodičů pro Vás osobně?	42
Graf 7. Z jakého důvodu Vás participace omezuje nebo Vám vadí?	42

SEZNAM TABULEK

Tab. 1. Délka praxe učitelek MŠ.....	33
Tab. 2. Podílení se rodičů na chodu MŠ.	33
Tab. 3. Podmínky v MŠ pro participaci rodičů.	35
Tab. 4. Informování rodičů o participaci ze strany MŠ.	36
Tab. 5 Vyhodnocení škálové otázky z dotazníku.....	37
Tab. 6. Co je základ pro to, aby rodiče rádi participovali na V-V procesu v MŠ?	39
Tab. 7. Vliv participace rodičů na dítě.	40
Tab. 8. Úroveň participace rodičů v MŠ.	40

SEZNAM PŘÍLOH

- PI Dotazník pro učitelky mateřských škol.
- PII Ukázka některých doslovných odpovědí učitelek na 9. otevřenou otázku.
- PIII Grafy k otázkám z dotazníku.

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK PRO UČITELKY MATEŘSKÝCH ŠKOL.

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Studuji zde obor Učitelství pro mateřské školy. V rámci své bakalářské práce se zaměřuji právě na vás, paní učitelky mateřských škol po celém Zlínském kraji.

Chtěla bych vás touto cestou požádat o Vaše názory při vyplňování mého anonymního dotazníku, který slouží výhradně k výzkumným účelům.

Děkuji za váš čas a pomoc.

Kateřina Svobodová

*Často se v otázkách vyskytuje pojem **participace**, ten je chápán jako **spoluúčast/účast** či **aktivní podílení se rodičů na výchovně - vzdělávacím procesu**.*

1. Jaká je délka Vaší praxe na pozici učitelky MŠ?

- a) do 5 let   b) 6-15 let   c) 16-25 let   d) 26-35 let   e) 36 a více let

2. Jsou podle Vás rodiče ochotni podílet se na činnostech a chodu MŠ? Prosím, zaznačte jednu odpověď

- a) ano   b) ne   c) nevím

3. Kdo se podle Vašich zkušeností podílí více na spolupráci s mateřskou školou? Prosím, zaznačte jednu odpověď

- a) ženy/matky,   c) prarodiče,
b) muži/otcové,   d) nelze přesně říci,

4. S kým se Vám osobně nejlépe spolupracuje? S: Prosím, zaznačte jednu odpověď

- a) matkami   c) prarodiči
b) otci   d) nelze přesně říci

5. Poskytuje podle Vás mateřská škola dostatečné podmínky pro participaci rodičů na výchovně-vzdělávacím procesu? (např., informace od učitelek o možnostech participace, možnost rodiče asistovat učitelce při řízené činnosti, pomoc rodičů v MŠ, atd.).

- a) ano, jaké?

.....

- b) ne, z jakého důvodu?

.....

6. Jak se rodiče dětí ve vaší mateřské škole dozvědí o možnosti podílet se na výchovně-vzdělávacím procesu? Prosím, zakroužkujte maximálně 3 odpovědi.

- a) od učitelky nebo ředitelky MŠ,
b) z nástěnky,
c) z webových stránek MŠ,
d) od dětí,

e) musí se o to sami zajímat,

f) jiná možnost (*prosím, napište*).....

7. V jaké míře by podle Vašeho názoru bylo přínosem pro Vás a pro rozvoj samotného dítěte, aby rodiče aktivně vstupovali do výchovně-vzdělávacího procesu?

K odpovědím použijte hodnoticí škálu od jedné do pěti, kdy 1 znamená nejvyšší míru přínosu, 5 nejmenší míru přínosu.

Možnosti zapojení rodičů do výchovně-vzdělávacího procesu:

1. Asistence při řízení činnosti učitelky.

Např. rodiče představují dětem své povolání, s dětmi se setkávají rodiče dětí z odlišných kultur. 1 2 3 4 5

2. Pomoc s úpravami školního prostředí.

Např. rodiče pomáhají s úpravou školní zahrady, dětského hřiště, vymalování třídy, výzdoba třídy či jiných prostor MŠ. 1 2 3 4 5

3. Pomoc při realizaci výletů, besídek.

Např. příprava kostýmů na vystoupení, doprovod na výlety, atd. 1 2 3 4 5

4. Realizování kroužků nebo kurzů pro děti.

1 2 3 4 5

5. Realizování kroužků nebo kurzů pro učitelky.

1 2 3 4 5

6. Účast ve školní radě nebo radě rodičů.

Rodiče se zde mohou podílet na rozhodování o výchovně - vzdělávacím procesu v MŠ, spolupracovat na tvorbě ŠVP 1 2 3 4 5

7. Účast na poradách ohledně investování financí MŠ.

Rodiče mohou např. spolurozhodovat o tom, jaké koupit dětem dárky na Vánoce, jaké pořídit vybavení do MŠ. 1 2 3 4 5

8. Využívání povolání rodičů.

Např. pokud je rodič divadelník, právník, či jinak pomáhá nebo spolupracuje s MŠ prostřednictvím svého povolání. 1 2 3 4 5

9. Poskytování finanční podpory pro MŠ.

1 2 3 4 5

10. Poskytování materiálních darů pro MŠ.

Např. pomůcky, hračky, vybavení MŠ, atd. 1 2 3 4 5

11. Účast na tvořivých dílnách pro děti s rodiči.

1 2 3 4 5

12. Účast na akcích pořádaných školou.

Např. zamykání zahrady, ukončení školního roku, výlety, besídka, divadla, atd. 1 2 3 4 5

8. Jaké formy participace rodičů v MŠ jsou dle Vašich zkušeností nejčastější? Prosím, zakroužkujte maximálně 5 odpovědí.

a) asistování učitelce při řízení činnosti,

b) pomoc s úpravou školního prostředí (venkovního či vnitřního),

c) pomoc s realizací výletů nebo besídek,

d) rodič realizuje kroužky a kurzy pro učitelky nebo pro děti,

e) účast rodiče ve školní radě nebo radě rodičů,

f) účast na poradách MŠ týkajících se investování financí MŠ,

g) poskytování finančních nebo materiálních darů,

- h) účast na tvořivých dílnách pro děti s rodiči,
- i) účast na akcích pořádaných školou (výlety, besídky, zamykání zahrady, divadla, atd.),
- j) jiná (*prosím, napište*)

.....

9. Jakým formám participace rodičů dáváte přednost Vy osobně, a proč?

Prosím, napište

.....

.....

10. Co je podle Vás základem pro to, aby rodiče rádi participovali na výchovně-vzdělávacím procesu v MŠ? Můžete vybrat až 3 možnosti

- a) pravidelná komunikace mezi rodičem a učitelkou,
- b) dobrý vztah mezi rodičem a učitelkou,
- c) dostatečná informovanost o možnostech participace ze strany učitelky a MŠ,
- d) ochota a dostatek času ze strany rodičů,
- e) ochota a vstřícný přístup ze strany učitelky nebo vedení MŠ,
- e) jiné (*prosím, dopište*) .....

11. Má podle Vás participace rodičů na chodu MŠ a rodičovská výpomoc v MŠ vliv na samotné dítě? Prosím, zaznačte jednu odpověď, případně dopište

- a) ano, jaký? .....
- b) ne,
- c) nevím, neuvažovala jsem o tom.

12. Jaká je participace rodičů ve vaší MŠ? Prosím, zaznačte jednu odpověď

- a) podle mě je participace rodičů v naší MŠ dostačující,
- b) uvítala bych častější zapojování rodičů do věcí školních,
- c) je mi jedno, zda rodiče participují nebo ne, ráda si dělám věci po svém,
- d) jiná odpověď (*prosím, dopište*) .....

13. Vidíte nějaké překážky na straně rodičů, které by mohly bránit v tom, aby byla jejich participace v MŠ efektivní? Můžete vybrat až 3 možnosti

- a) rodiče jsou časově vytíženi,
- b) rodiče nemají chuť s MŠ cokoliv řešit, natož se na něčem podílet,
- c) rodiče mají své dítě v MŠ krátkou dobu (max. 2-3 roky), a tak to nemusí považovat za důležité
- d) rodiče neví o možnostech participace ve škole,
- e) rodiče dříve byli zvyklí, že je jejich rodiče do MŠ jen přivedli a tak nejsou zvyklí s MŠ jakkoliv spolupracovat, protože to sami nezažili.

14. Jaký význam má participace rodičů pro Vás osobně? Prosím, zaznačte jednu odpověď

- a) participace je podle mě důležitá a jsem ráda, pokud to tak vidí i rodiče,
- b) z nějakého důvodu mi participace rodičů vadí a myslím si, že je zbytečná,
- c) někdy jsem za ni ráda, ale jindy mi něčem i vadí,
- d) je mi to jedno.

15. Jaký důvod může mít skutečnost, že Vás někdy participace rodičů může omezovat nebo Vám vadit? Prosím, zakroužkujte maximálně 3 odpovědi.

- a) připadám si rodičem kontrolovaná,
- b) někdy je to časově náročné,
- c) mnohdy se s rodičem nedá domluvit na společném postupu,
- d) rodiče mají pocit, že můžou mluvit do všeho,
- e) rodiče nejsou natolik kompetentní, aby o něčem rozhodovali,
- f) mám pocit, že nejsem připravená na práci s rodičem.
- g) chtěla bych si dělat věci po svém,
- h) jiný (*prosím, napište*).....
.....

Zde můžete dopsat Vaše další názory a postřehy, které Vás v souvislosti s dotazníkem a participací rodičů v předškolním vzdělávání napadají.

Děkuji Vám za Váš čas a za vyplnění dotazníku

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA NĚKTERÝCH DOSLOVNÝCH ODPOVĚDÍ UČITELEK NA 9. OTEVŘENOU OTÁZKU.

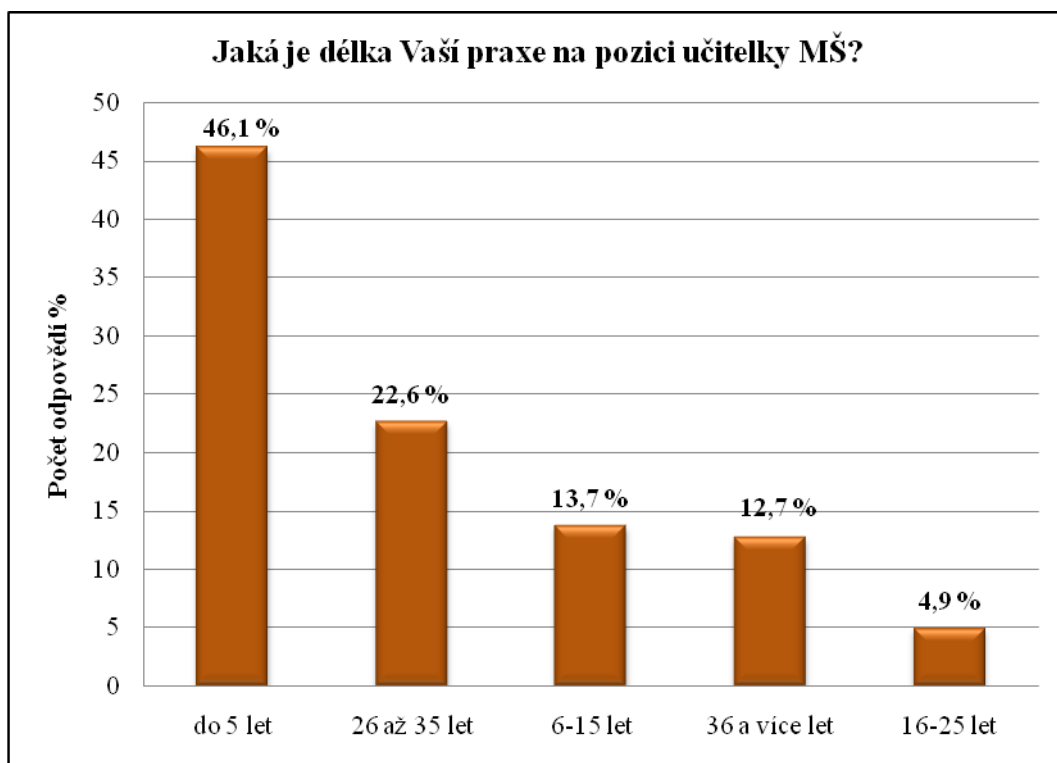
- 1.** Účast ve školní radě a aktivní zapojení do nadstandardních činností pro děti (karneval, besídky, pochody pro rodiče s dětmi). Nemyslím, že je dobré nechat rodiče přímo zasahovat do chodu mateřské školy. V současné době, kdy učitel MŠ má ve společnosti velmi malý status, mají mnozí rodiče pocit, že jsou to právě oni, kdo ví, jak by měla mateřská škola fungovat (od provozní doby, přes odpolední odpočinek dětí, počet doprovodných akcí, kroužky). MŠ by si měla být schopna udržet svoji autonomii, brát rodiče jako někoho, kdo se spolupodílí na výchovně vzdělávacím procesu, ale v přiměřených mezích.
- 2.** Myslím, že cokoliv se propojí se školkou, dítětem a rodičem, je skvělé, protože se rodiče zapojí do činností s dětmi. Ale jsou situace, jako např. Školní divadla, apod., kde by děti měli být pouze se školkou. Přece jenom by si dítě mělo zvykat i na jiný vzor - učitelku. Být v kolektivu dětí a ne jenom sedět u maminky na klíně, proto všeho s mírou. Myslím, že většina školek je v tomhle zaměřená tak akorát - jako jsou různé dílny s rodiči, představení dětí pro rodiče (den matek, apod.)
- 3.** Při přijetí s rodiči vedeme rozhovor o tom, co si představují, že dítěti pobyt v MŠ přinese, v čem očekávají pomoc a rozvoj dítěte. Čili rozhovor a následné konzultace s rodiči. Není problém, aby rodiče kdykoli napsali e-mail nebo si domluvili osobní schůzku, kde se mohou k plnění či neplnění a nastalých problémech pobavit přímo s učitelkou na třídě.
- 4.** Společné akce - vyhrabávání zahrady, podzimní odpoledne (opékání buřtů), loučení s předškoláky - potkají se dohromady děti, rodiče i učitelky v jiné atmosféře, než je v MŠ, je to přátelštější, je lepší možnost poznat se. Taktéž vítám finanční či materiální pomoc (papíry, kousky látek, dřeva - pro výtvarnou činnost)
- 5.** Tvořit s dětmi je někdy jedinou možností, kdy rodič tráví společný čas se svým dítětem, proto dávám přednost tvořivým dílnám a všem možnostem, kdy mohou být rodiče s dětmi spolu na jedné lodi a nemusí být nutně jen vychovateli.
- 6.** Účasti na společné práci rodičů a dětí při dílničkách - rodiče mají čas si popovídat, vytvoří se nová přátelství a děti se mohou vídat i ve volném čase, jejich vztah je utužován. Rodičů, kteří k sobě pocítí odpor, je méně.

7. Školní akce, besídky, dílničky. Pro práci učitelky není příjemná přímá účast rodičů na výchovně - vzdělávacím procesu. Dílničky ovšem rodičům nabízí možnost alespoň částečně nahlédnout na práci dětí a učitelek.
8. Pomoc s úpravou školního prostředí - společné sdružování rodičů, ekovýchova, účast na tvořivých dílnách, akcích pořádaných školou - aktivní zapojení rodiče do tvůrčí práce s dětmi + vlastní prožitek.
9. Bylo by dobré, kdyby se rodiče zapojovali do spolufinancování, účasti na tvořivých dílnách, radě rodičů a také s úpravou školního prostředí, neboť si myslím, že by to prohloubilo dobré vztahy.
10. Všechny akce, do kterých jsou zapojeny nejen děti, ale také jejich rodiče. Důležitý je společný prožitek a radost. Děti mají potřebu své pocity sdělovat a nejlepší posluchač by měl být rodič.
11. Účast na akcích pořádaných školou, individuální schůzky-"pozitivní" konzultování u kávy.
12. Účast na tvořivých dílnách pro děti s rodiči, účast na akcích pořádaných školou (výlety, besídky, zamykání zahrady, divadla, atd.), účast rodiče ve školní radě nebo radě rodičů.
13. Společné tvořivé odpoledne pro rodiče a děti - rodiče tak zjistí, jak je jejich dítě vyspělé, porovná s ostatními, s učitelkou proberou, na čem by se ještě mělo zapracovat.
14. Účast na tvořivých dílnách a školních akcích - udělají si na své děti čas a alespoň někdy s nimi vytváří něco hezkého (doma se dětem rodiče většinou velice málo věnují).
15. Osobně dávám přednost účasti rodičů na akcích pořádaných školou, při pomoci s úpravou pozemků (výzdobou) a finančních či materiálních darech.
16. Účast na akcích pro děti a rodiče: zlepšují se vztahy mezi rodiči x učiteli, rodič zjistí, jak je na tom vědomostně a tvořivě jeho dítě apod.
17. Především spolupráce při výchovně - vzdělávacím procesu vlastního dítěte, dále pak účast při akcích MŠ a pomoc při výrobě pomůcek a hraček.
18. Účast na akcích, organizačně i materiálně, díky čemuž mají rodiče mnohem větší přehled o tom, co se v naší MŠ děje.

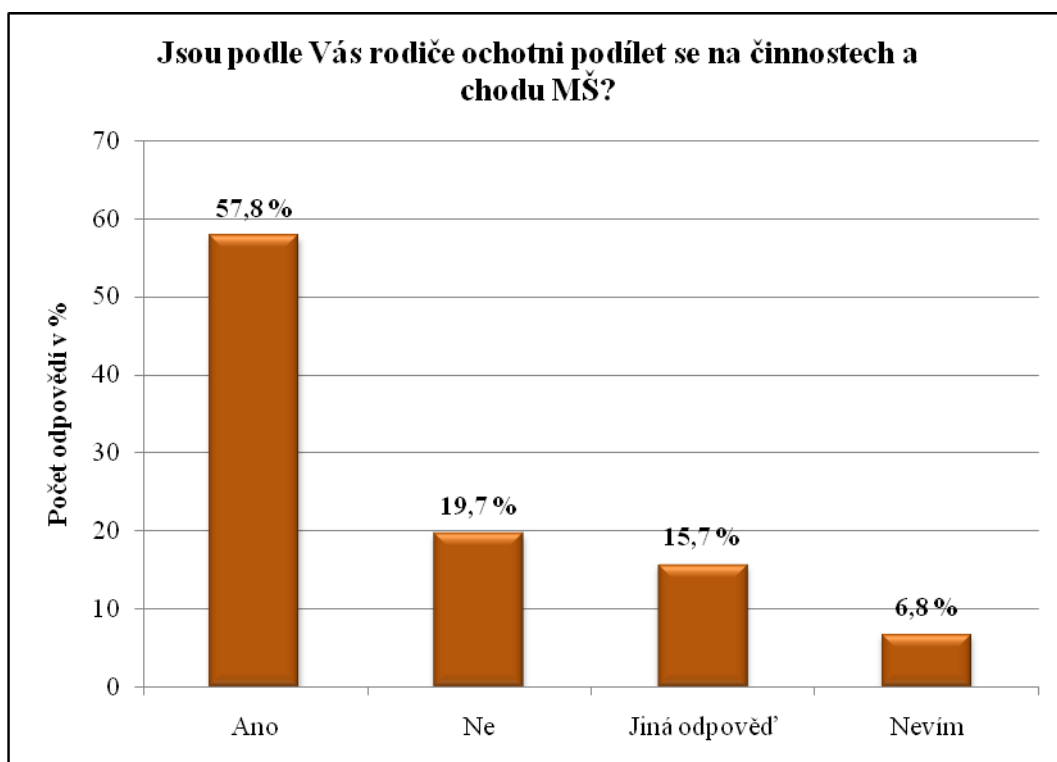
19. Účast na akcích dětí, kdy rodiče tráví společný čas se svými dětmi. Také poskytování materiálních darů je příjemné.
20. Společná účast dítěte + rodiče + učitelky na jakékoliv akci MŠ. Při vynechání jednoho z těch tří to nemá smysl.
21. Účast na akcích pořádaných školou - besídky, pomoc s úpravou školního prostředí (venkovního či vnitřního).
22. Všechny z předchozí otázky, protože vše je nakonec děláno pro děti, které danou MŠ navštěvují.
23. Společné akce - tvořivé dílny - rodiče vidí, co jejich děti zvládnou, jak jsou šikovné.
24. Sponzorské dary - učitelky vědí, co děti potřebují představení povolání - zpestření
25. Účast na společných akcích školky, výtvarných dílnách, účast rodičů na školní radě.
26. Tvořivé vyrábění pro rodiče s dětmi, besídky, finanční dary, poskytnutí materiálů.
27. Například materiální pomoc při karnevalu, aby měly děti dárky do tomboly.
28. Organizačně náročnějším akcím, kdy je potřeba zajistit dohled nad dětmi.
29. Účast na akcích MŠ, pomoc při úpravě zahrady, finanční či věcné dary.
30. Účast rodičů na besídkách nebo tvořivých dílnách rodičů s dětmi.

PŘÍLOHA P III: GRAFY K OTÁZKÁM Z DOTAZNÍKU.

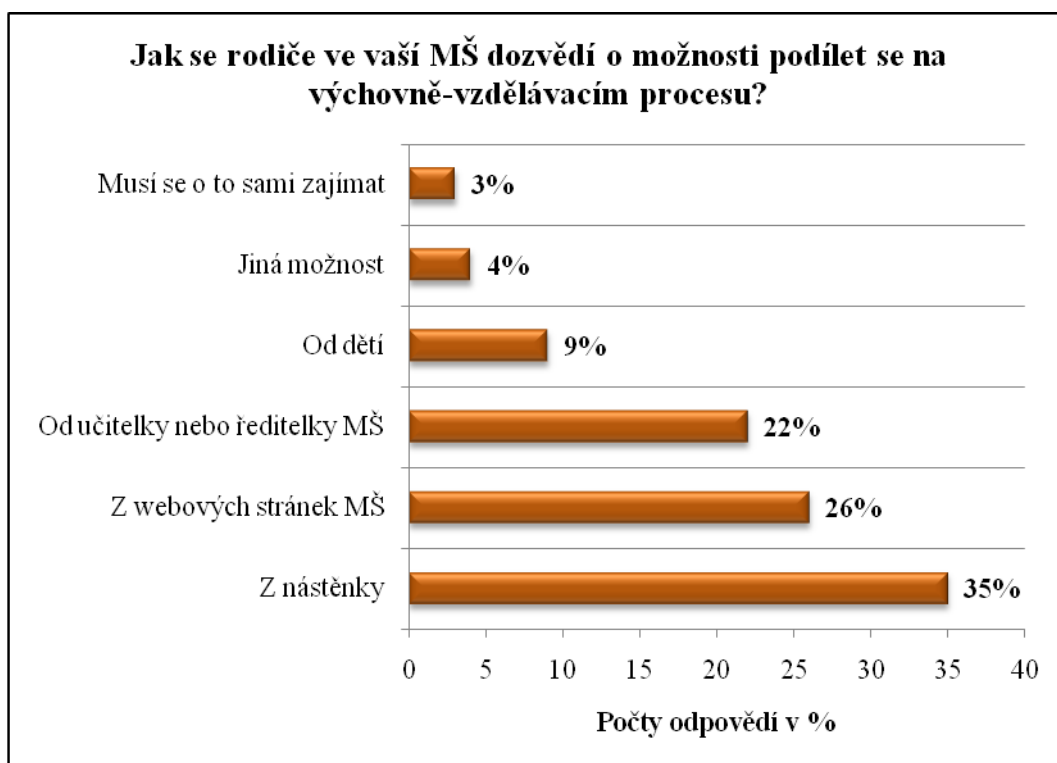
Graf k otázce 1 - Jaká je délka Vaší praxe na pozici učitelky MŠ?

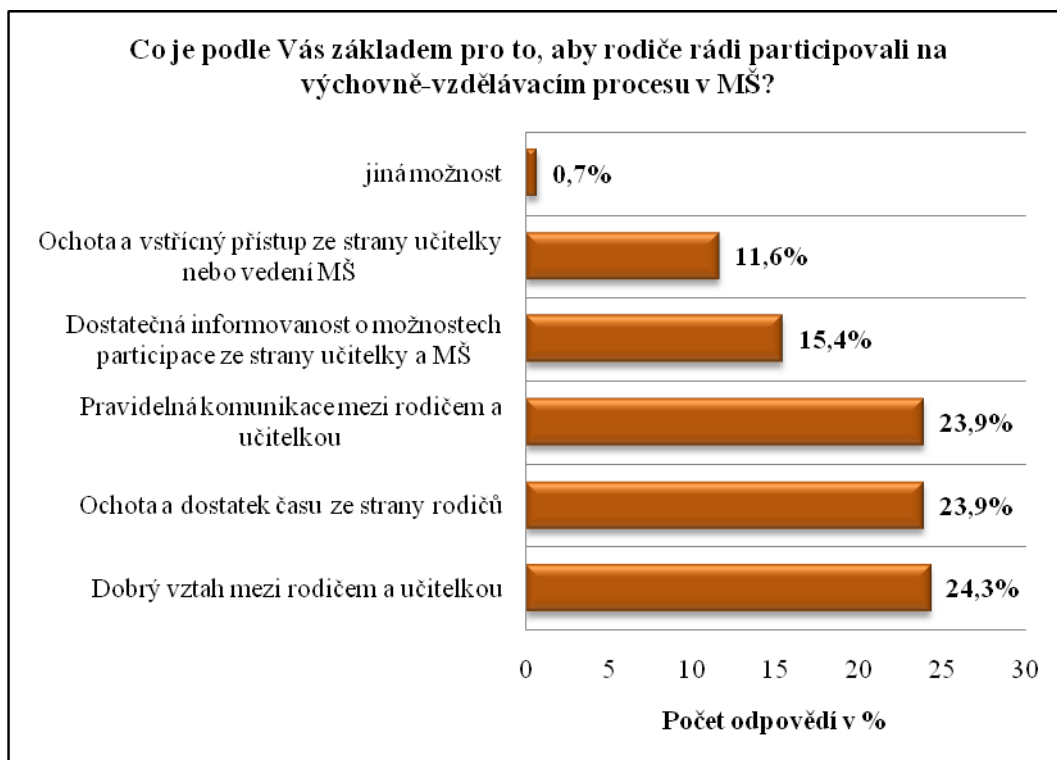
Graf k otázce 2 - Jsou podle Vás rodiče ochotni podílet se na činnostech a chodu MŠ?

Graf k otázce 6 - Jak se rodiče ve vaší MŠ dozvědí o možnosti podílet se na výchovně-vzdělávacím procesu?

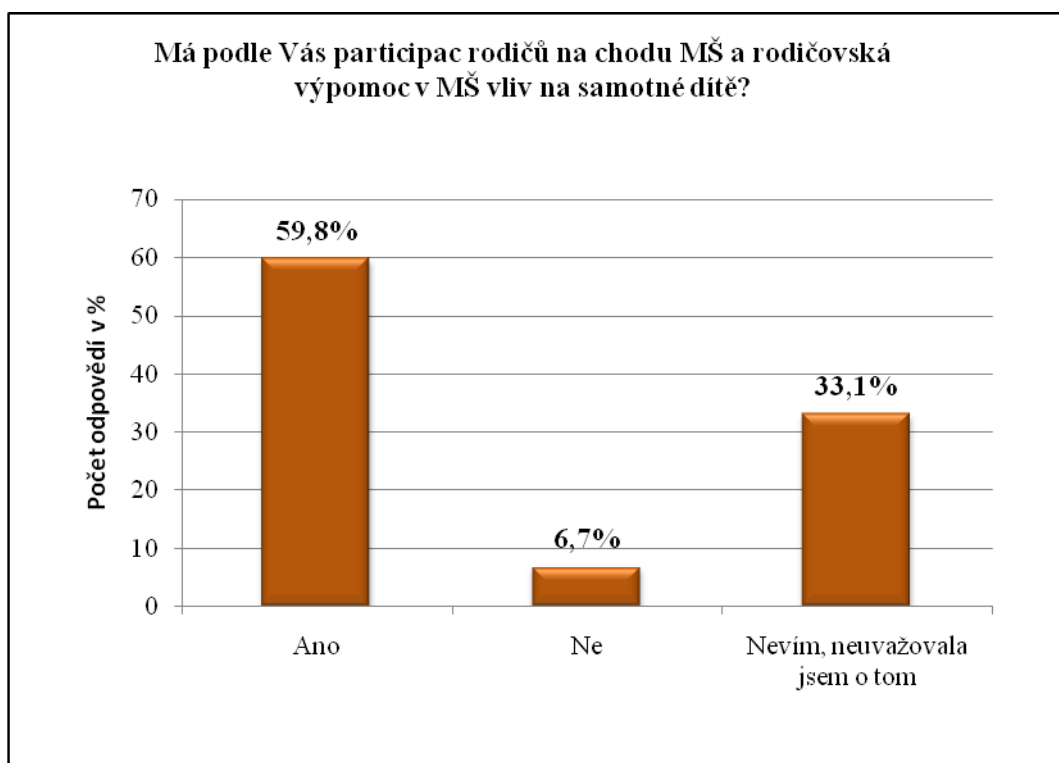

Graf k otázce 10 - Co je podle Vás základem pro to, aby rodiče rádi participovali na výchovně-vzdělávacím procesu v MŠ?

Graf k otázce 11 - Má podle Vás participace rodičů na chodu MŠ a rodičovská výpomoc v MŠ vliv na samotné dítě?

Graf k otázce 12 - Jaká je participace rodičů ve vaší MŠ?

